

Vývoj veřejné správy Karlovarského kraje

- Vývoj veřejné správy na území dnešního Karlovarského kraje odráží obecný vývoj správy českých zemí, avšak současně vykazuje některé specifické rysy vyplývající z polohy regionu na západní hranici historických Čech, jeho periferního charakteru i pozdějšího osidlování některých částí území. Správní struktury se zde postupně proměňovaly od raně středověké hradské organizace přes krajské zřízení, moderní politickou správu habsburské monarchie, systém soudních a politických okresů až po současné krajské samosprávné uspořádání.
- Ve starším středověku bylo území dnešního Karlovarského kraje součástí **hradské soustavy** přemyslovského státu. Hlavními správními centry byly královské hrady, zejména **Loket** a **Cheb**, které plnily vojenskou, soudní i správní funkci. Hradská správa představovala základní nástroj výkonu panovnické moci a byla organizována prostřednictvím kastelánů, kteří vykonávali správní i soudní pravomoci jménem panovníka. Oblast Chebska měla navíc specifické postavení, protože byla do českého státu definitivně připojena až ve 14. století a dlouhodobě si zachovávala určitou autonomii vycházející z říšských právních tradic.
- Od 14. století se postupně prosazovalo **krajské zřízení**, které představovalo vyšší úroveň územní správy. Území dnešního Karlovarského kraje bylo součástí historického **Loketského kraje**, jenž patřil mezi starší správní jednotky v rámci Království českého. Kraje měly především vojenskou, berní a soudní funkci a jejich význam postupně rostl zejména v období pozdního středověku a raného novověku. V čele krajské správy stáli **krajští hejtmáni**, kteří zastupovali panovníka a vykonávali dohled nad správou regionu.
- V období raného novověku se správní struktura stabilizovala a krajské zřízení zůstalo základní jednotkou územní správy až do poloviny 19. století. Významnou roli hrála také **vrchnostenská správa**, protože většina území dnešního Karlovarského kraje byla rozdělena mezi šlechtická panství a královská města. Vedle zemské správy tak existovala paralelní vrchnostenská správa vykonávající soudní i administrativní pravomoci nad poddaným obyvatelstvem.
- Zásadní změny přinesly **reformy po roce 1848**, které znamenaly zrušení patrimoniální správy a vznik moderní státní správy. Na území dnešního Karlovarského kraje byla vytvořena síť **politických okresů** jako základních jednotek státní správy první instance. Současně vznikly **soudní okresy** jako jednotky organizace soudnictví. Tyto dvě soustavy – politická a soudní – existovaly paralelně, přičemž jejich hranice se často neshodovaly. V regionu vznikly například politické okresy Karlovy Vary, Cheb, Falknov nad Ohří (dnešní Sokolov) a další menší správní jednotky odpovídající tehdejší správní koncepci Rakouského císařství.

- V období Rakouska-Uherska se politická správa dále stabilizovala a okresy představovaly základní článek státní správy. Vedle nich existovaly soudní okresy jako nižší jednotky soudní organizace. Významná města regionu, například Karlovy Vary či Cheb, plnila funkci správních center a zároveň měla zvláštní postavení jako významná lázeňská a hospodářská centra regionu.
- Po vzniku **Republiky československé** v roce 1918 byla převzata rakouská správní struktura s menšími úpravami. Politické okresy i soudní okresy zůstaly zachovány a představovaly základ výkonu státní správy. Region měl v této době specifickou národnostní strukturu s výraznou převahou německého obyvatelstva, což se promítalo i do fungování místní správy. Významnou změnu přineslo období **po roce 1938**, kdy bylo území připojeno k nacistickému Německu a začleněno do říšské správní struktury.
- **Po roce 1945** došlo k obnovení československé státní správy a k výrazným změnám v důsledku odsunu německého obyvatelstva a následného dosídlování regionu. Správní struktura byla reorganizována podle československého modelu, přičemž **okresy** zůstaly základní jednotkou státní správy. Další zásadní reorganizace proběhla v roce 1960, kdy byla provedena reforma územního členění státu. Území dnešního Karlovarského kraje bylo tehdy začleněno především do **Západočeského kraje** se sídlem v Plzni. **Okresní členění** bylo upraveno a stabilizováno do podoby okresů Karlovy Vary, Cheb a Sokolov, které existují v administrativním smyslu dodnes.
- **Po roce 1989** došlo k postupné transformaci veřejné správy v souvislosti s demokratizací společnosti. Významnou změnu představovalo **zrušení krajských národních výborů a posílení samosprávy obcí**. Další zásadní krok představovala **reforma veřejné správy v roce 2000**, kdy byly obnoveny vyšší územní samosprávné celky. V rámci této reformy vznikl **Karlovarský kraj** jako samostatná územní jednotka veřejné správy. Současně došlo k postupnému **zrušení okresních úřadů** v roce 2003 a jejich kompetence byly převedeny na **obce s rozšířenou působností a krajské úřady**.
- V současnosti je veřejná správa na území Karlovarského kraje organizována ve třech základních úrovních. Nejnižší úroveň tvoří **obce**, střední úroveň představují **obce s rozšířenou působností**, které vykonávají přenesenou státní správu v rozsahu bývalých okresních úřadů, a nejvyšší regionální úroveň představuje **Karlovarský kraj** jako samosprávný celek. **Historické okresy** Karlovy Vary, Cheb a Sokolov dnes existují již pouze **jako statistické a územně-identifikační jednotky**, nikoli jako orgány státní správy. Karlovarský kraj dnes patří mezi čtrnáct vyšších územních samosprávných celků České republiky a představuje základní regionální úroveň výkonu veřejné správy na svém území.
- Vývoj veřejné správy na území dnešního Karlovarského kraje tak představuje postupný přechod od panovnické hradské správy přes krajské zřízení a moderní politickou správu habsburského státu až po současný model kombinující státní správu a územní samosprávu, který vznikl v rámci reformy veřejné správy na přelomu 20. a 21. století.

DĚJINY
SPRÁVY
V ČESKÝCH
ZEMÍCH
OD POČÁTKŮ
STÁTU
PO SOUČASNOST

ZDENKA HLEDIKOVA
JAN JANÁK
JAN DOBEŠ

NAKLADATELSTVÍ
LIDOVÉ NOVINY

Vladimír Čechák

Vývoj veřejné správy
v Československu a České republice
(1945–2004)

EUPRESS

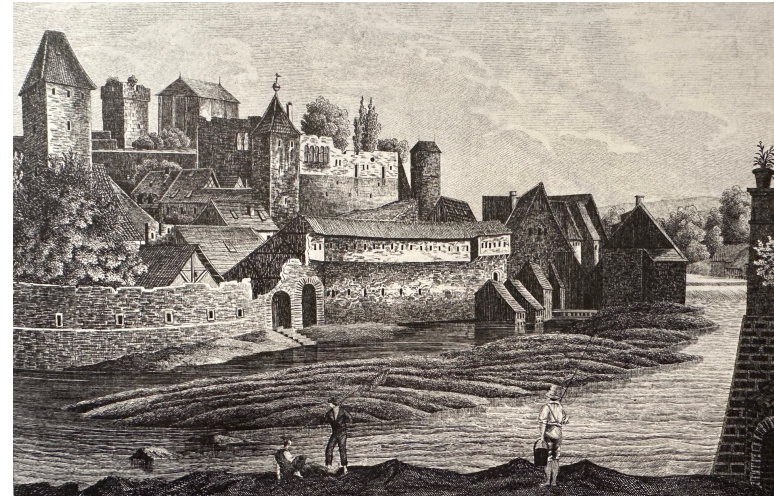
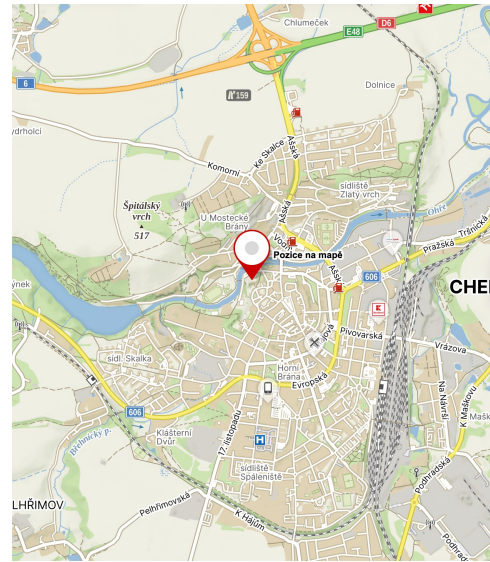
Hradská správa

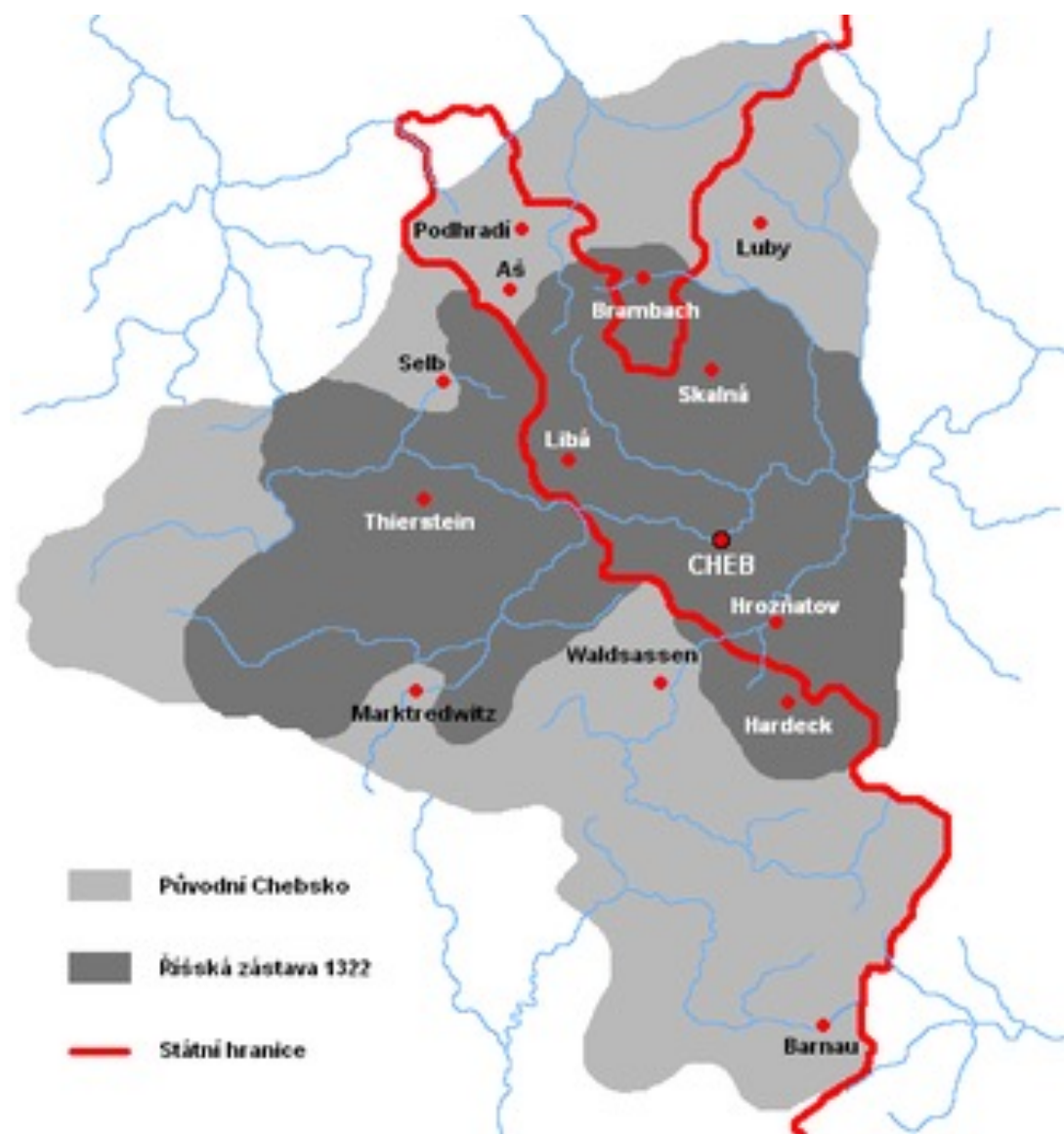
- Období hradské správy představuje nejstarší doloženou formu organizované veřejné správy na území dnešního Karlovarského kraje a spadá především do období raného a vrcholného středověku, přibližně **od 10. do 13. století**. V této době byl výkon státní moci organizován prostřednictvím hradských center, která plnila současně funkci správní, vojenskou, soudní i hospodářskou. Hradská soustava byla základním nástrojem přemyslovského panovníka pro kontrolu území a představovala předstupeň pozdějšího krajského zřízení.
- Na území dnešního Karlovarského kraje měla hradská správa specifický charakter daný jeho okrajovou polohou vůči jádrovým oblastem českého státu. Region byl dlouhou dobu řídce osídlený a jeho význam spočíval především v ochraně západní hranice českého státu a v kontrole důležitých obchodních cest směřujících do říšského prostoru. Právě z těchto důvodů zde vznikala strategická hradská centra později než ve vnitrozemí Čech.
- Nejvýznamnějšími správními opěrnými body panovnické moci v regionu se postupně staly zejména **hrad Loket** a **hrad Cheb**. Hrad Loket představoval jedno z nejvýznamnějších správních center západních Čech a byl jádrem tzv. **loketské hradské oblasti**. Sloužil jako **sídlo královského správce**, který zde vykonával jménem panovníka správní a soudní pravomoc nad okolním územím. Strategická poloha hradu nad řekou Ohří umožňovala kontrolu významné komunikační trasy i ochranu hospodářsky významného území.
- Odlišný charakter mělo území **Chebska**, jehož správní centrum tvořil hrad Cheb. Chebsko bylo původně součástí Svaté říše římské a do českého státu bylo definitivně připojeno až ve 14. století za vlády Lucemburků. V období hradské správy proto vykazovalo určité odlišnosti od ostatních částí regionu. Správa zde byla organizována **podle říšských právních zvyklostí** a měla silnější vazby na německé správní prostředí než na české zemské instituce. Tato historická odlišnost se promítala do správního vývoje regionu ještě po staletí.

- Hradská správa byla založena na instituci **kastelána**, případně **purkrabího**, který zastupoval panovníka v konkrétní hradské oblasti. Tento úředník vykonával vojenskou ochranu svěřeného území, vybíral dávky a poplatky, organizoval obranu a současně vykonával soudní pravomoc nad obyvatelstvem. Hrad představoval nejen správní centrum, ale také hospodářský uzel, kolem něhož se soustřeďovalo osídlení a postupně vznikala podhradní sídla, z nichž některá se později vyvinula ve významná města regionu.
- Důležitým znakem hradské správy bylo také **propojení veřejné správy s organizací kolonizace pohraničních oblastí**. V průběhu 12. a 13. století docházelo k intenzivnímu osidlování dosud málo využívaných území západních Čech, na němž se významně podílela panovnická moc prostřednictvím svých hradských center. Zakládání nových vesnic, rozvoj těžby surovin i vznik měst byl často řízen právě z těchto správních opěrných bodů. Hradská správa tak plnila nejen kontrolní, ale i rozvojovou funkci, která výrazně ovlivnila formování sídelní struktury regionu.
- Postupně se však ukazovalo, že systém hradské správy přestává být dostatečně efektivní pro řízení rozsáhlejšího a administrativně složitějšího státu. S rozvojem zemské správy a rostoucí rolí šlechty docházelo k postupnému oslabování významu hradských center jako základních správních jednotek. Tento proces vyvrcholil ve 13. a 14. století **přechodem ke krajskému zřízení**, které představovalo modernější formu územní organizace státní správy.
- Období hradské správy přesto sehrálo zásadní roli ve formování správní struktury západních Čech. Vytvořilo základní síť správních center, stabilizovalo hranice státní moci v regionu a položilo základy pozdějšího krajského uspořádání. Z hlediska vývoje veřejné správy na území dnešního Karlovarského kraje tak představuje **první systematickou fázi organizovaného výkonu státní správy**, která ovlivnila správní vývoj regionu na dlouhá staletí dopředu.

Cheb

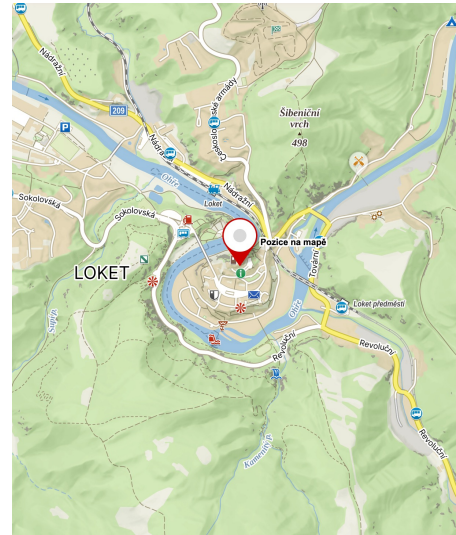
Eger

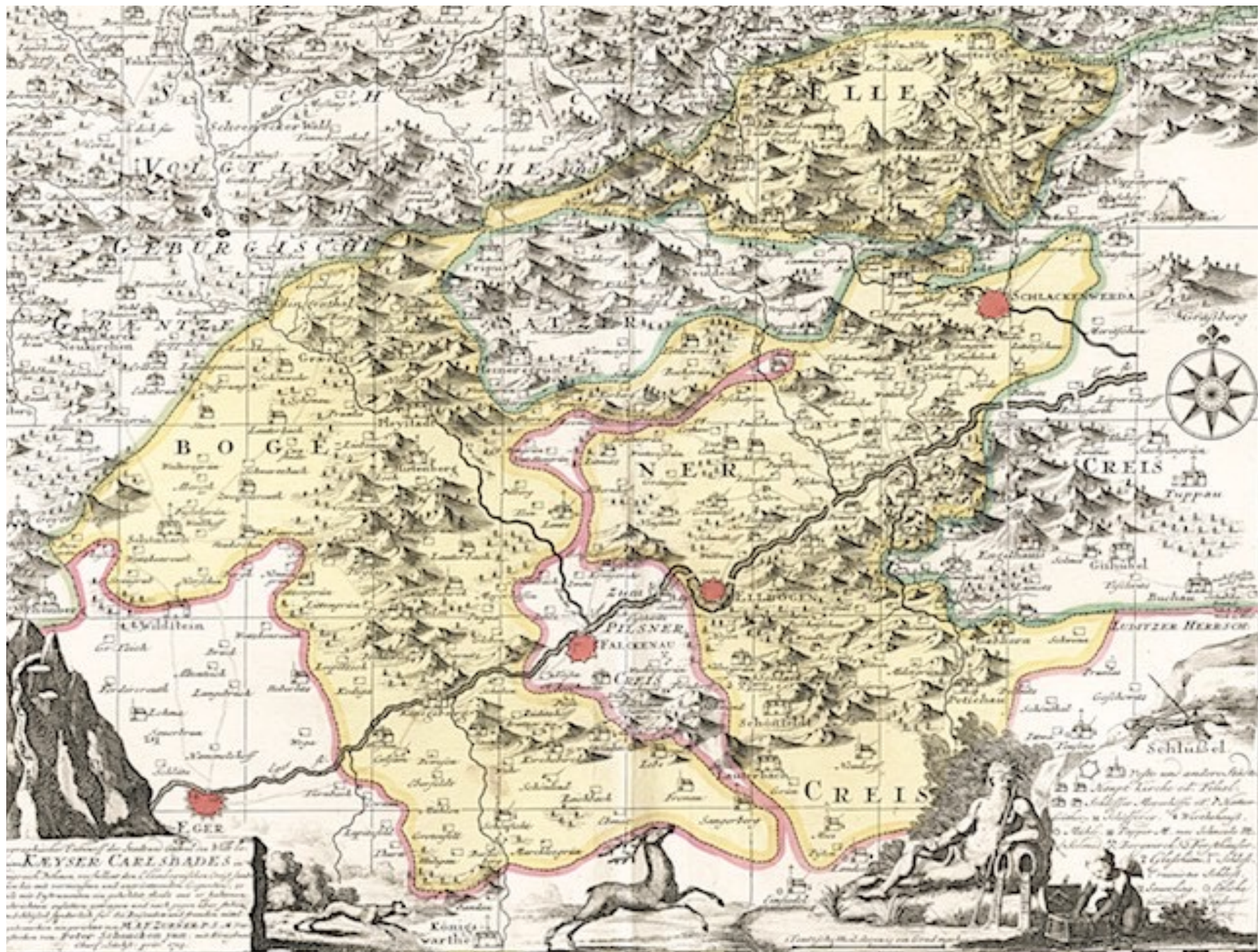

Loket

Elbogen

Krajské zřízení

- Po období hradské správy, která tvořila základ organizace přemyslovského státu především v raném a vrcholném středověku, docházelo postupně od 13. století k proměně struktury výkonu veřejné moci. Rostoucí rozsah státní správy, rozvoj šlechtického vlastnictví a stabilizace sídelní sítě vedly k postupnému oslabování významu hradských obvodů jako základních správních jednotek. Tento proces vyústil ve **vznik krajského zřízení**, které představovalo modernější a efektivnější formu územní správy českého státu.
- Na území dnešního Karlovarského kraje sehrál v tomto přechodu klíčovou roli zejména loketský hradský obvod, jehož správní význam postupně přešel do širšího územního celku známého jako **Loketský kraj**. Loketsko patřilo mezi nejstarší krajské jednotky v rámci Království českého a jeho vznik souvisel s upevňováním královské moci v západním pohraničí a s potřebou účinnější organizace správy a obrany tohoto strategicky významného území.
- Krajské zřízení se začalo formovat již ve 13. století, avšak výrazněji se prosadilo zejména v období vlády **Lucemburků** a následně **Jagellonců**. Kraje představovaly správní jednotky střední úrovně mezi zemskou správou a jednotlivými panstvími. Jejich hlavním úkolem byla organizace obrany země, výběr berní, dohled nad výkonem soudnictví a zajištění pořádku. Na rozdíl od hradské správy, která byla pevně vázána na konkrétní hrad jako centrum moci, představovalo krajské zřízení územně rozsáhlejší a administrativně flexibilnější systém.
- V čele kraje stál **krajský hejtman**, který byl jmenován panovníkem a zastupoval jeho autoritu v regionu. Krajský hejtman vykonával především správní, vojenské a částečně i soudní pravomoci. Jeho úkolem bylo zejména svolávání zemské hotovosti, dohled nad bezpečností na obchodních cestách a spolupráce se zemskými úřady. V západních Čechách měl tento úřad mimořádný význam vzhledem k blízkosti říšské hranice a strategické poloze regionu.

- Specifické postavení si v rámci správního vývoje regionu dlouhodobě zachovávalo **Chebsko**, které bylo připojeno ke Koruně české až ve 14. století a zároveň si uchovalo určitý rozsah autonomních práv. Cheb proto nebyl plně integrován do klasické struktury českých krajů v té podobě, jak ji známe z jiných částí země. Správní organizace Chebska vycházela z **kombinace českých zemských tradic a říšského právního prostředí**, což představovalo významný specifický rys správního vývoje západní části dnešního Karlovarského kraje.
- **Krajské zřízení existovalo souběžně s vrchnostenskou správou šlechtických panství**, která nadále vykonávala významnou část soudní i hospodářské správy nad poddaným obyvatelstvem. Veřejná správa tak měla v této době vícevrstevnatý charakter. Vedle zemské správy reprezentované krajskými hejtmany zde působila také **správa vrchnostenská a městská samospráva královských měst**, mezi nimiž měl mimořádný význam například Locket jako dlouhodobé správní centrum regionu.
- Význam krajského zřízení se dále posílil v raném novověku, zejména po nástupu **habsburské dynastie** na český trůn v roce 1526. Kraje se staly důležitým článkem státní správy a nástrojem centralizace panovnické moci. V této době se stabilizovalo postavení Loketského kraje jako základní správní jednotky západních Čech. Jeho územní rozsah zahrnoval převážnou část dnešního Karlovarského kraje s výjimkou specifického území Chebska.
- **Po bitvě na Bílé hoře** v roce 1620 došlo k výraznému posílení centralizované státní správy a krajští hejtmani se stali významnými představiteli panovnické moci v regionech. Krajské zřízení bylo postupně začleněno do systému absolutistické správy habsburského státu a plnilo důležitou roli při kontrole obyvatelstva, výběru daní a organizaci vojenských povinností.
- Krajské zřízení zůstalo základním článkem územní správy českých zemí **až do poloviny 19. století**, kdy bylo v důsledku správních reforem po roce 1848 nahrazeno moderním systémem politických okresů. Přejít od hradske správy ke krajské správě tak představoval zásadní mezník ve vývoji veřejné správy na území dnešního Karlovarského kraje, protože znamenal přechod od raně středověké organizace státní moci založené na hradskech centrech k územně strukturovanému správnímu systému odpovídajícímu potřebám pozdně středověkého a raně novověkého státu.

Krajské zřízení 14. stol. - pol. 15. stol.

- Období od 14. století do poloviny 15. století představuje ve vývoji veřejné správy českých zemí **přechodnou etapu mezi starší hradskou správou a stabilizovaným krajským zřízením pozdního středověku**. V této době se postupně formovala krajská organizace správy jako vyšší územní článek mezi zemskými institucemi a místní správou šlechtických panství a měst. Území dnešního Karlovarského kraje bylo v tomto období převážně součástí **Loketského kraje**, jehož správní centrum navazovalo na starší přemyslovský hradský systém.
- Vznik krajského zřízení ve 14. století souvisel s proměnou struktury zemské správy v období vlády lucemburské dynastie, zejména za vlády Karla IV. Rozvoj státní správy, růst významu zemských institucí a potřeba efektivnější organizace obrany i výběru berní vedly k postupnému vytváření krajů jako územních správních celků. Kraje však v této době **ještě nepředstavovaly pevně vymezené správní jednotky** v moderním smyslu, ale spíše územní okruhy využívané **pro organizaci vojenských a berních povinností**.
- Loketský kraj měl v rámci českých zemí významné postavení zejména díky své poloze na západní hranici království. Region představoval důležitý obranný prostor vůči územím Svaté říše římské a současně kontroloval významnou komunikační trasu podél řeky Ohře. Správa tohoto území měla proto výrazný vojenský charakter a navazovala na starší funkci loketské kastelánie jako pohraničního správního centra.
- Specifické postavení si v tomto období zachovávalo **Chebsko**, které bylo ke koruně české připojeno až ve 14. století a současně si uchovalo zvláštní právní status. Cheb byl tzv. **říšským zástavním územím Koruny české** a disponoval **rozsáhlými autonomními právy**. V důsledku toho nebyl plně začleněn do běžné struktury českých krajů v rozsahu typickém pro ostatní části země. Správa Chebska se řídila zvláštními právními tradicemi a představovala výraznou zvláštnost správního vývoje západních Čech.

- Krajské zřízení ve 14. století nebylo ještě pevně institucionalizováno. Funkce krajských hejtmanů se objevovala spíše příležitostně a jejich pravomoci nebyly trvale vymezeny. Kraje sloužily především jako organizační rámec pro svolávání zemské hotovosti, výběr mimořádných berní a zajišťování bezpečnosti v jednotlivých částech země. Význam krajské správy proto spočíval především v praktické organizaci výkonu panovnické moci v regionech.
- Vývoj krajského zřízení byl výrazně ovlivněn událostmi **husitského období** v první polovině 15. století. V průběhu husitských válek došlo k oslabení centrální královské moci a k posílení regionálních správních struktur, které zajišťovaly obranu jednotlivých částí země. Kraje v této době plnily důležitou roli při organizaci vojenské obrany a koordinaci činnosti místních správních jednotek. Současně se však jejich struktura v jednotlivých částech země lišila podle aktuální politické situace.
- Na území dnešního Karlovarského kraje měl v tomto období nadále významné postavení **Loket jako správní a vojenské centrum regionu**. Jeho funkce navazovala na starší hradskou správu, ale současně již odpovídala nově vznikajícímu systému krajského členění. Loketský kraj tak představoval přechodovou správní jednotku mezi starším kastelánským systémem a pozdějším stabilizovaným krajským zřízením jagellonského období.
- Do poloviny 15. století se krajské zřízení postupně stabilizovalo a začalo plnit stále významnější roli v organizaci zemské správy českých zemí. Kraje se staly důležitým nástrojem koordinace obrany země, výběru berní i komunikace mezi zemskými institucemi a regiony. Na území dnešního Karlovarského kraje se tento vývoj projevil zejména upevněním postavení Loketského kraje jako základní správní jednotky západních Čech, která navazovala na starší správní tradici loketské kastelánie a vytvořila základ pro další vývoj krajského zřízení v následujících staletích.

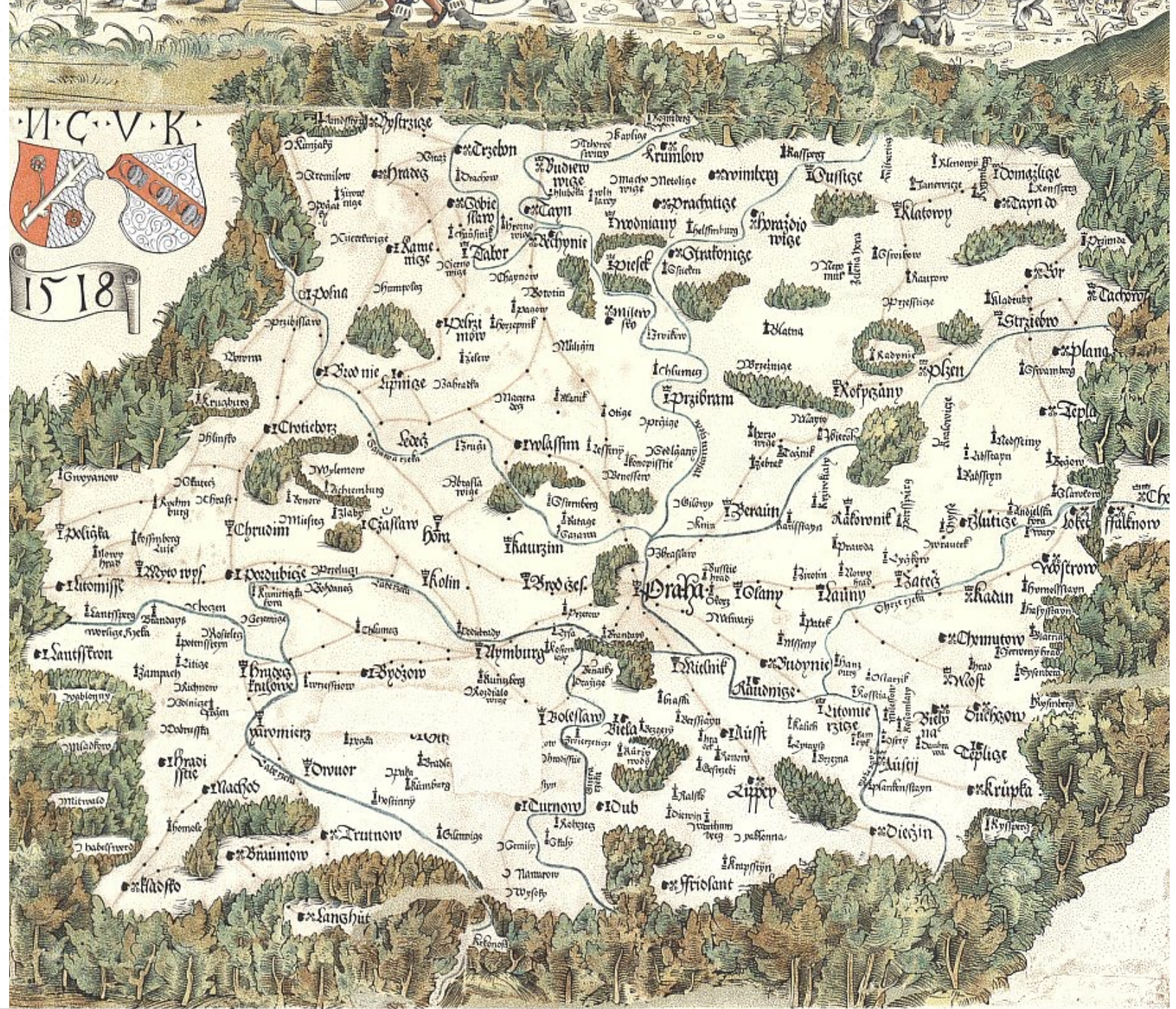
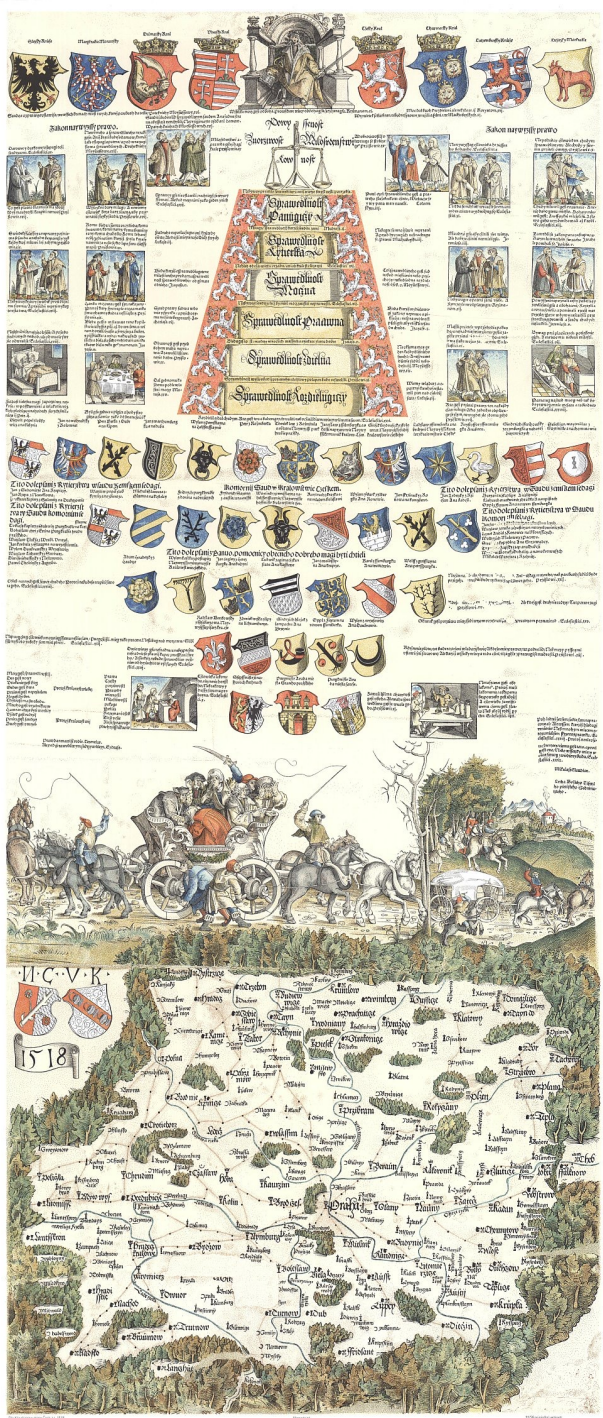

Krajské zřízení pol. 15. stol. - 1714

- Krajské zřízení představovalo od druhé poloviny 15. století jednu ze základních forem územní správy českých zemí a navázalo na starší systém hradské správy, který postupně ztrácel význam již ve vrcholném středověku. V tomto období dochází ke **stabilizaci krajů** jako vyšších správních jednotek země České, které sloužily především k **organizaci obrany, výběru berní, výkonu soudnictví a zajištění veřejného pořádku**. Území dnešního Karlovarského kraje bylo tehdy převážně součástí **Loketského kraje**, který patřil mezi tradiční krajské celky západních Čech.
- Vznik krajského zřízení souvisel s proměnou struktury zemské správy v pozdním středověku, zejména po husitských válkách. V této době se posilovala role zemských úředníků a zároveň se ukázala potřeba efektivnější územní organizace správy, která by nahradila starší systém založený na hradských obvodech. Kraje se tak staly prostřední úrovní mezi zemskými institucemi a místní vrchnostenskou správou. V čele kraje stál **krajský hejtman** jako představitel panovnické moci v regionu, jehož úkolem bylo zejména **zajišťování obrany země, organizace zemské hotovosti a dohled nad výkonem správy** na místní úrovni.
- Loketský kraj měl v rámci českých zemí zvláštní postavení především díky své poloze v západním pohraničí. Region představoval strategicky významnou oblast na hranici se Svatou říší římskou a současně kontroloval důležitou komunikační osu podél řeky Ohře. Správa tohoto území měla proto nejen administrativní, ale i výrazně vojenský charakter. Loket jako krajské centrum navazoval na starší funkci přemyslovského hradského správního střediska a jeho význam přetrvával i v následujících stoletích.
- Specifickým rysem správního vývoje západních Čech bylo dlouhodobě odlišné **postavení Chebska**. Chebsko bylo k českému státu připojeno ve 14. století a zachovalo si zvláštní právní postavení vycházející z jeho dřívější příslušnosti ke Svaté říši římské. V důsledku toho nebylo vždy plně začleněno do standardního systému českých krajů v rozsahu obvyklém pro ostatní části země. Správa Chebska měla po dlouhou dobu **autonomní charakter** a byla organizována podle zvláštních právních tradic, což představovalo významnou zvláštnost správního vývoje dnešního Karlovarského regionu.

- V období vlády **jagellonské dynastie** a následně po nástupu **habsburské dynastie** na český trůn v roce 1526 se krajské zřízení dále stabilizovalo a postupně se stalo pevnou součástí struktury zemské správy. Kraje sloužily jako důležitý nástroj komunikace mezi zemskými institucemi a regiony a jejich význam rostl zejména v souvislosti s organizací obrany země proti vnějším hrozbám a s výběrem zemských daní. Krajští hejtmani zastupovali panovníka v regionu a současně spolupracovali se stavovskými institucemi, což odráželo stavovský charakter správy českého státu v raném novověku.
- Zásadní proměna krajského zřízení nastala po porážce stavovského povstání v roce 1620 v důsledku bitvy na **Bílé hoře**. Po této události došlo k výraznému **posílení centralizované panovnické moci** a krajské zřízení bylo postupně začleněno do systému **absolutistické státní správy habsburské monarchie**. Postavení krajských hejtmanů se změnilo z představitelů stavovské správy na úředníky reprezentující především panovníka a státní moc. Kraje tak začaly plnit funkci nástroje centralizovaného řízení regionů.
- Na území Loketského kraje se v tomto období nadále rozvíjela hospodářská i správní struktura regionu, přičemž významnou roli hrála **těžba surovin, rozvoj řemesel i lázeňství**. Karlovy Vary se postupně stávaly významným lázeňským centrem evropského významu, zatímco oblast Sokolovska byla důležitá z hlediska těžby nerostných surovin. Správní organizace kraje proto zajišťovala nejen výkon státní moci, ale také koordinaci hospodářských aktivit regionu.
- Krajské zřízení v podobě stabilizované v 16. a 17. století přetrvávalo až do počátku 18. století, kdy bylo postupně nahrazováno novějšími formami státní správy odpovídajícími potřebám modernizující se habsburské monarchie. Přibližně do roku 1714 však Loketský kraj nadále představoval základní územní rámec výkonu veřejné správy v západních Čechách a tvořil důležitý článek mezi zemskou správou v Praze a místní vrchnostenskou i městskou správou. Toto období tak představuje klíčovou etapu vývoje regionální správy, která vytvořila správní kontinuitu mezi středověkým hradským systémem a novověkou centralizovanou státní správou habsburského státu.

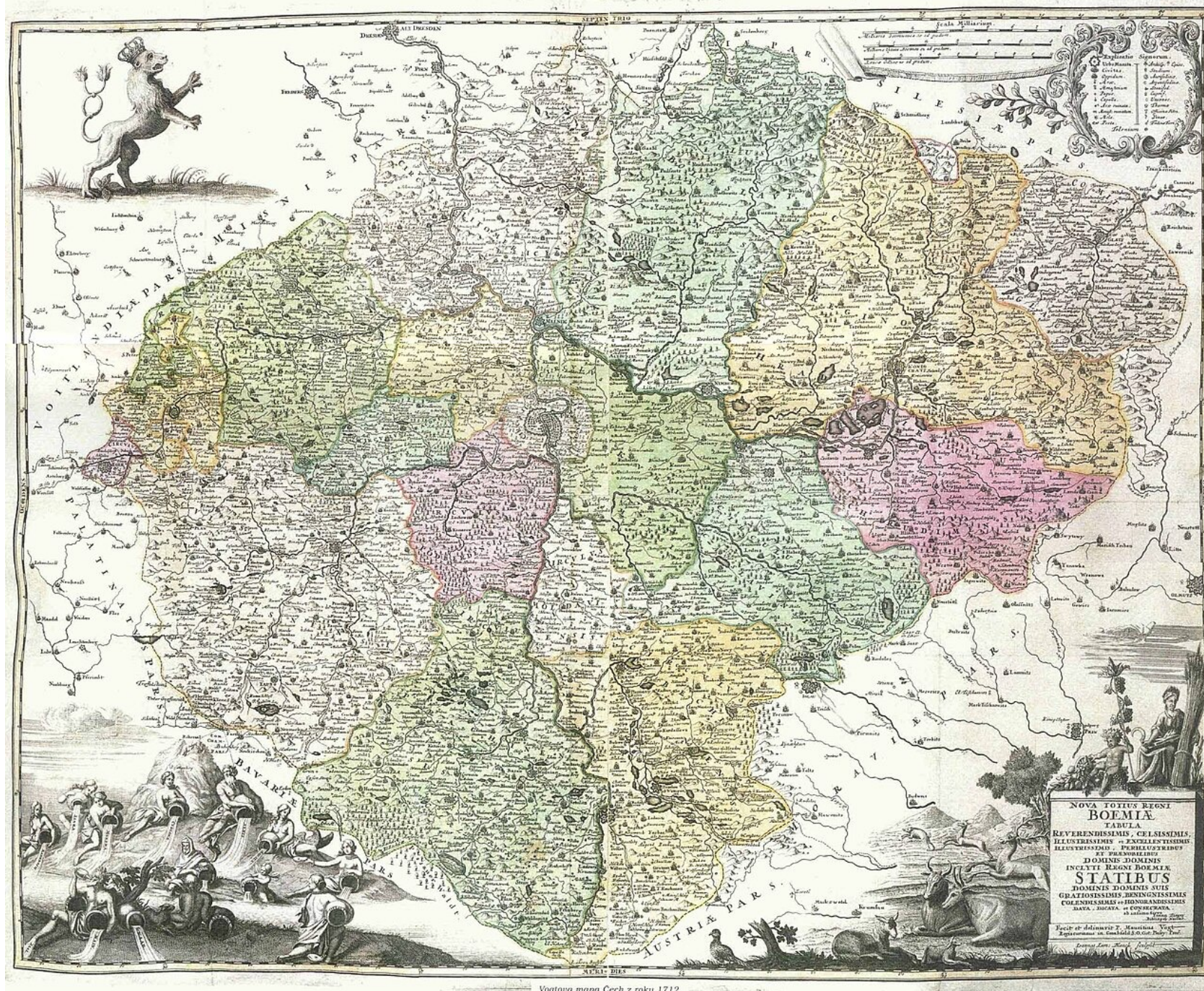

Sansonova mapa
1654

Vogtova mapa
1712

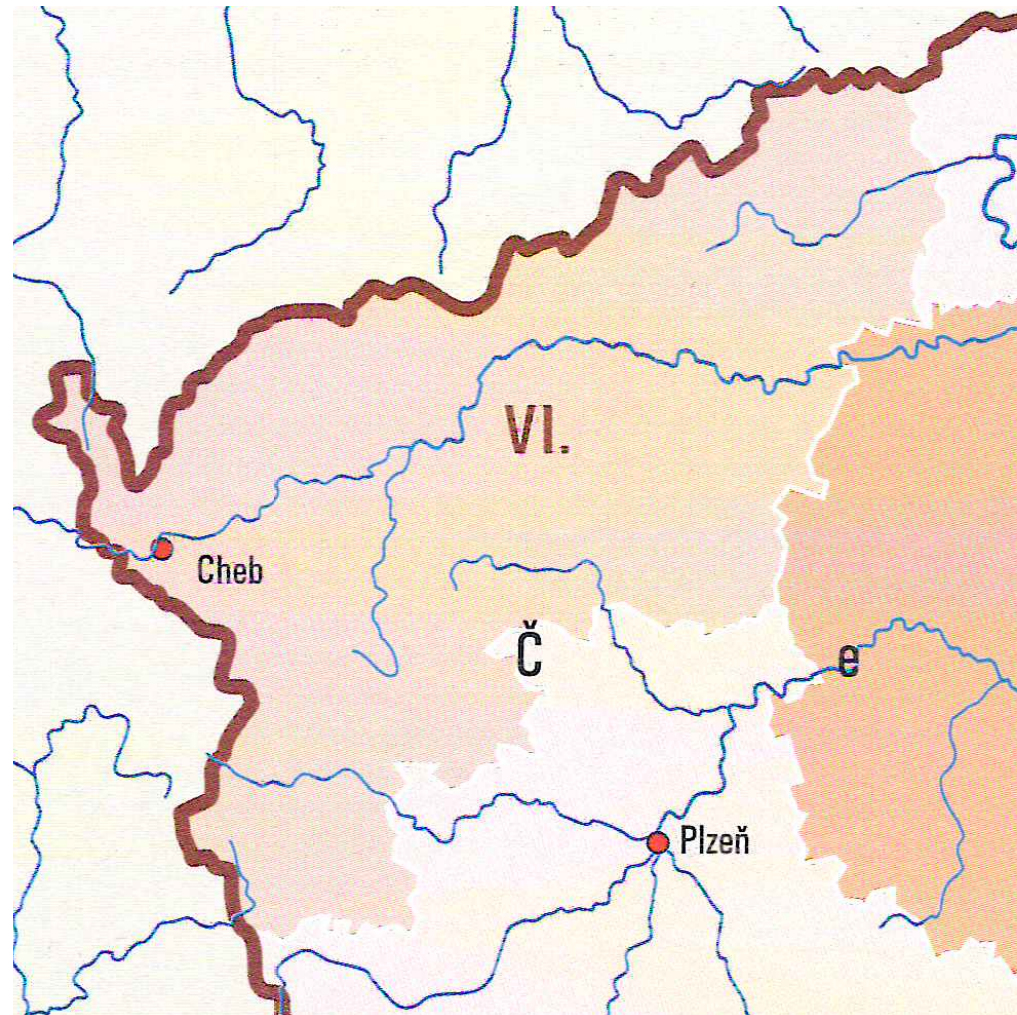

Krajské zřízení 1714-1850

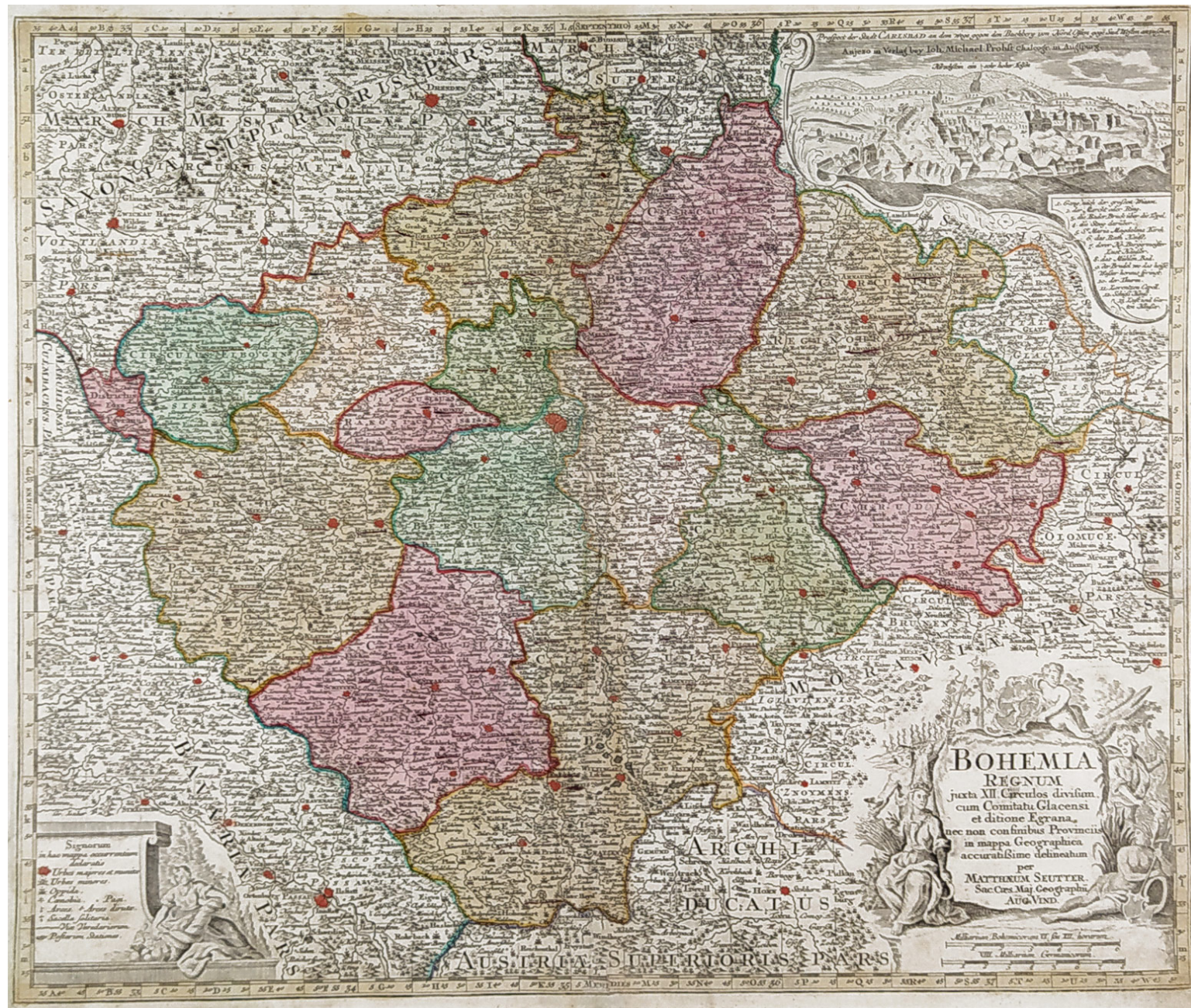
- Období let 1714 až 1850 představuje ve vývoji veřejné správy českých zemí etapu postupné proměny tradičního stavovského krajského zřízení v modernější správní systém centralizovaného habsburského státu. V tomto období byly **kraje** nadále základní územní jednotkou zemské správy v rámci Království českého, avšak jejich funkce, organizace i postavení se postupně měnily v souvislosti s **reformami absolutistického státu 18. století** a následnými správními reformami první poloviny 19. století. Území dnešního Karlovarského kraje bylo tehdy převážně součástí **Loketského kraje**, zatímco oblast **Chebska** si i nadále uchovávala určité zvláštní správní postavení vyplývající z historického vývoje.
- Na počátku 18. století kraje stále navazovaly na starší stavovskou správní tradici, která se formovala již v pozdním středověku. V jejich čele stáli **krajští hejtmáni**, kteří původně zastupovali stavovskou samosprávu, avšak postupně se stávali především představiteli panovnické státní správy. Kraje plnily zejména úkoly spojené s **výběrem daní, organizací vojenských povinností, dohledem nad veřejným pořádkem a komunikací mezi zemskými orgány v Praze a místní správou**. Loketský kraj měl v rámci tohoto systému významné postavení zejména díky své poloze na západní hranici českých zemí a své funkci pohraničního správního prostoru.
- Zásadní proměna krajského zřízení nastala v průběhu reform absolutistického státu v období vlády Marie Theresie a následně Josefa II. Tyto reformy směřovaly k posílení centralizované státní správy a k omezení vlivu stavovských institucí. Kraje se postupně staly nástrojem výkonu státní správy řízené z centra monarchie a jejich význam spočíval především v administrativní koordinaci regionů. Krajští hejtmáni již nebyli představiteli stavovské správy, ale státními úředníky odpovědnými panovníkovi.

- V průběhu 18. století se zároveň měnila organizace správy na nižších úrovních. Vedle krajů fungovala rozsáhlá **vrchnostenská správa šlechtických panství**, která nadále vykonávala významnou část správních a soudních funkcí vůči poddanému obyvatelstvu. Kraje proto představovaly především prostřední **článek mezi zemskou správou a vrchnostenskými úřady**. Na území dnešního Karlovarského kraje měla vrchnostenská správa značný význam zejména v oblastech **těžby surovin, lázeňství a kolonizačního osídlení** pohraničních oblastí.
- Specifickým rysem správního vývoje západních Čech zůstávalo i v tomto období postavení **Chebska**. Toto území bylo sice součástí zemí Koruny české, avšak zachovávalo si zvláštní právní status vycházející z jeho historického vývoje jako někdejšího říšského území. Správní organizace Chebska se proto v některých ohledech lišila od ostatních částí Loketského kraje a představovala dlouhodobou zvláštnost správního uspořádání regionu.
- Význam krajského zřízení byl postupně oslabován správními reformami první poloviny 19. století, které směřovaly k vytvoření moderního systému státní správy. Zásadní změny přinesly revoluční události roku 1848 a následná reorganizace veřejné správy v habsburské monarchii. V roce 1850 bylo tradiční krajské zřízení v českých zemích nahrazeno novým systémem **politických okresů a krajských vládních obvodů**, čímž došlo k definitivnímu zániku starého krajského systému, který existoval v různých podobách již od středověku.
- Na území dnešního Karlovarského kraje znamenala tato reforma přechod od historického Loketského kraje k moderním **politickým okresům Karlovy Vary, Cheb a Falknov nad Ohří**. Tím se správní struktura regionu přiblížila modelu moderní státní správy založenému na jasně vymezených územních jednotkách a profesionálním úřednickém aparátu. Období let 1714 až 1850 tak představuje závěrečnou fázi existence tradičního krajského zřízení v západních Čechách a současně přechod od stavovského správního systému k moderní byrokratické organizaci veřejné správy habsburské monarchie.

- I. Kraj Pražský
- II. Kraj Česko–Budějovický
- III. Kraj Pardubický
- IV. Kraj Jičínský
- V. Kraj Českolipský
- VI. Kraj Chebský
- VII. Kraj Plzeňský

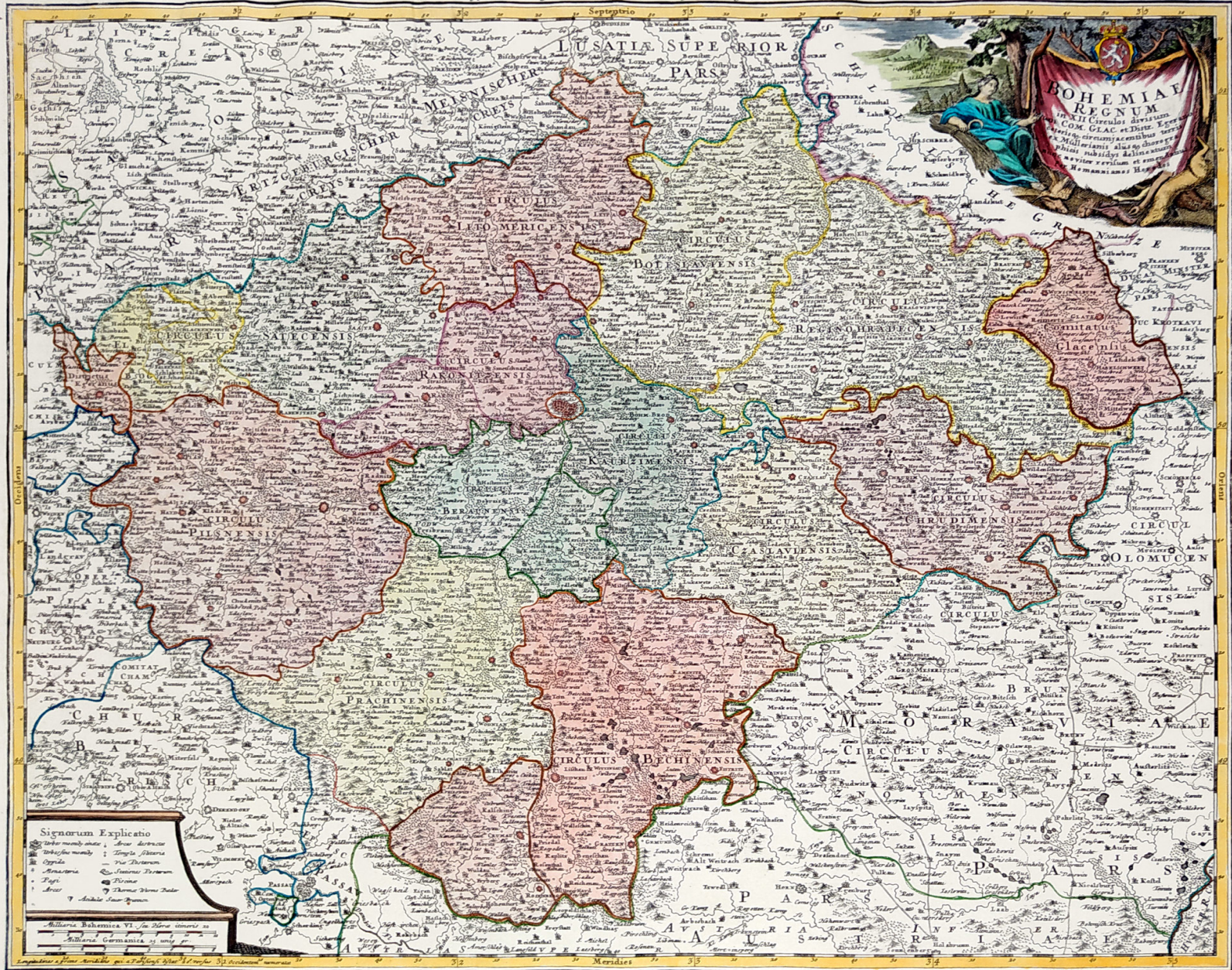

Seutterova mapa
1730

Royaume de BOHEME divisé en XII Cercles appelés 1) Saatz, 2) Leitmeritz, 3) Bunzel, 4) Koenigsgrätz, 5) Chrudim 6) Czaulan 7) Kaurzim, 8) Rakonitz, 9) Pilsen, 10) Beraun, 11) celui de Prachin, 12) celui de Bechin, d'ou appartient aussi la Comté de Glatz & le pays d'Eger tiré d'une Carte faite par M. Muller.

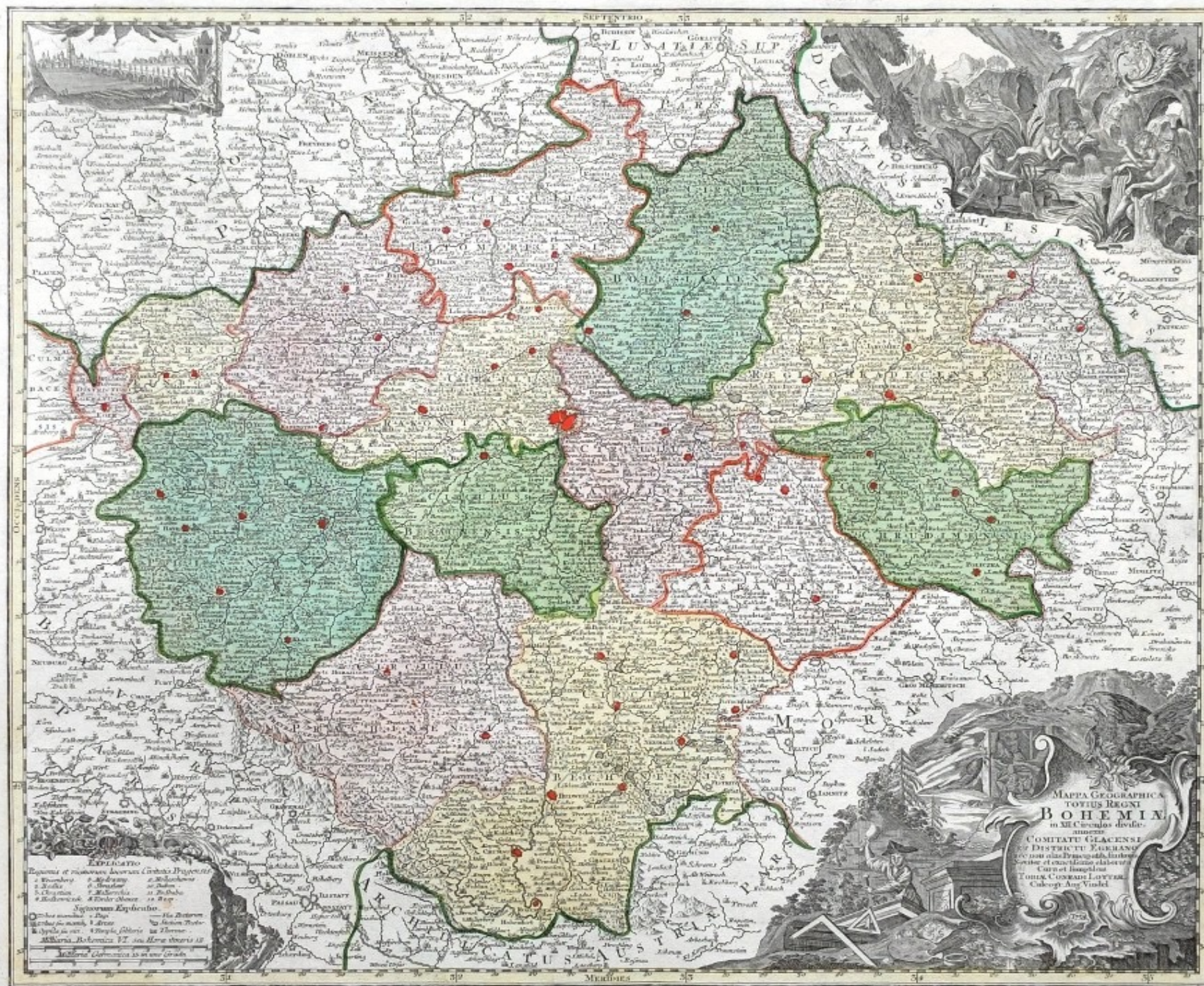
Homannovi dědicové
1740

On a marqué aussi dans cette Carte les Cercles d'Alsbogen, de Slany, et de la Moldau qu'on dit être de l'institution de CAROLUS IV.

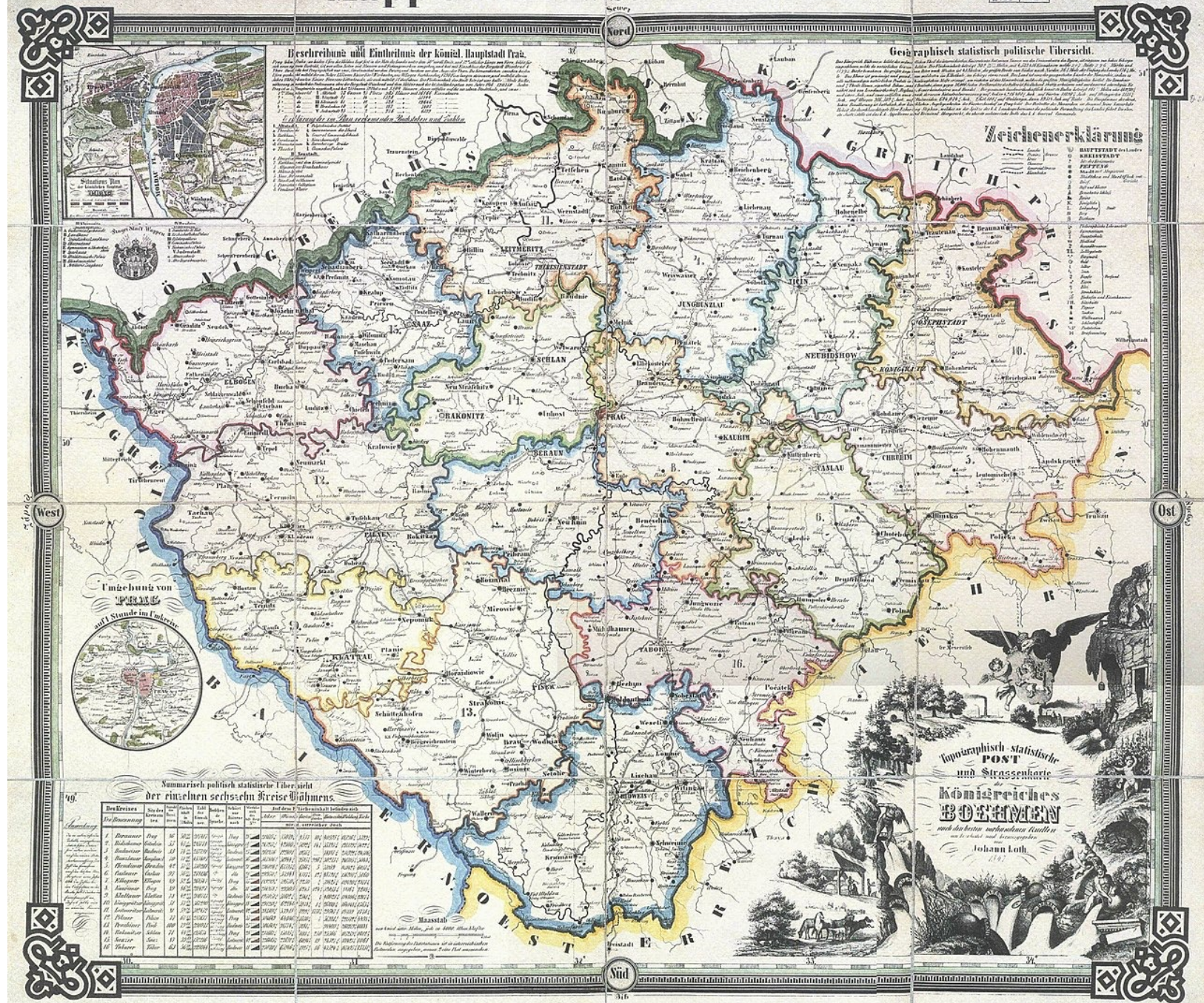
Lotterova mapa
1758

Mappa Království Českého.

Verlag v. Neumann, Neudamm
2188 No. 66

Lothova mapa
1847

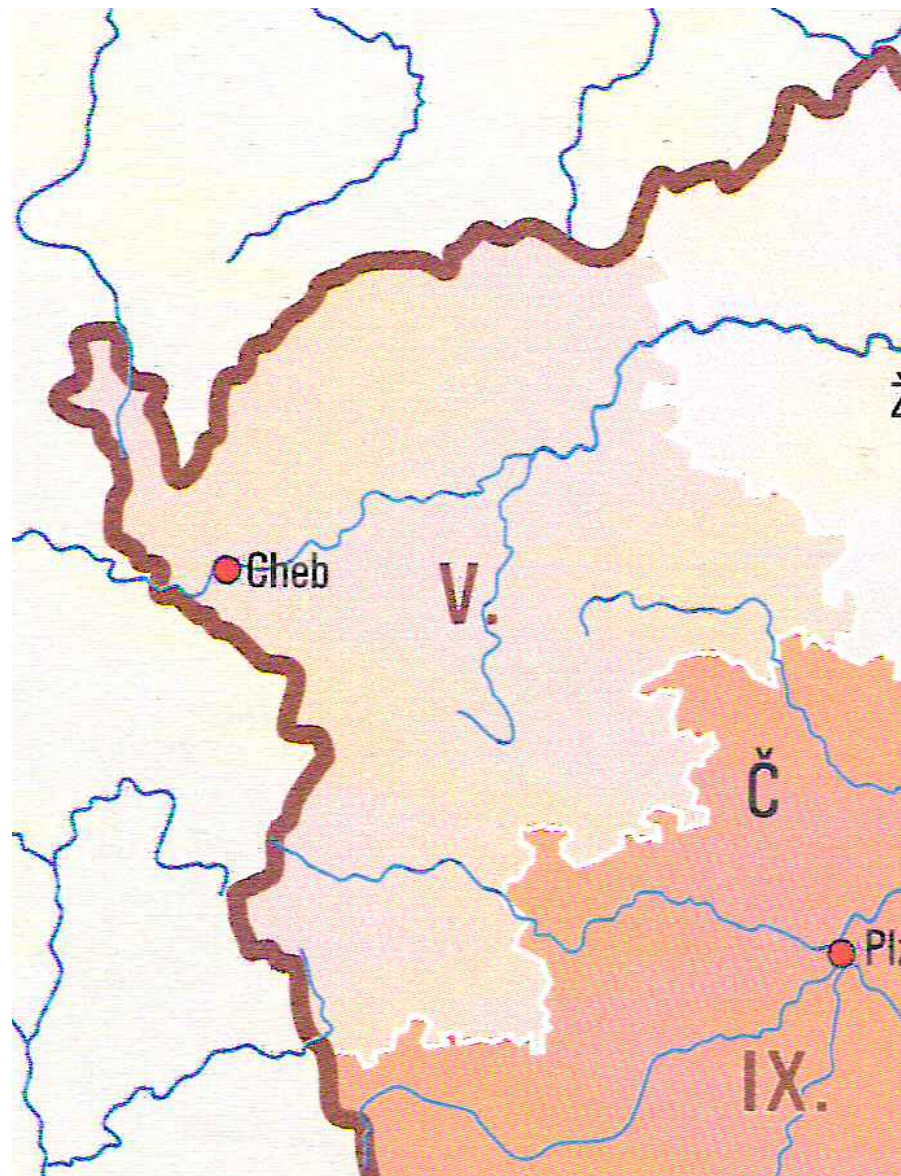

Zemské zřízení 1850-1855

- Období let 1850 až 1855 představuje v dějinách veřejné správy českých zemí zásadní přechod od starého stavovského krajského systému k moderní centralizované státní správě habsburské monarchie. Tato etapa byla výsledkem správních reforem uskutečněných po revolučním roce 1848, které znamenaly **zásadní reorganizaci výkonu státní moci** a vytvoření nové struktury politické správy založené na principech moderní byrokratické administrativy. Území dnešního Karlovarského kraje bylo v tomto období součástí země České v rámci Rakouského císařství a bylo nově členěno na politické okresy a krajské vládní obvody.
- Reforma veřejné správy po roce 1848 znamenala **zrušení historického krajského zřízení** jako základní jednotky zemské správy a jeho nahrazení moderní soustavou státních správních orgánů. Od roku 1850 vznikly tzv. **krajské vládní obvody** jako mezistupeň mezi zemskou správou a **politickými okresy**. Tyto obvody však již **neměly charakter samosprávných jednotek**, ale představovaly výhradně orgány státní správy podřízené centrální vládě ve Vídni. Správní struktura byla nově organizována podle zásady oddělení státní správy od soudnictví a současně podle principu profesionalizovaného úřednického aparátu.
- Na území dnešního Karlovarského kraje vznikly **politické okresy Karlovy Vary, Cheb a Falknov nad Ohří**, které se staly základními jednotkami výkonu státní správy v regionu. V jejich čele stáli **okresní hejtmani** jako představitelé státní moci odpovědní zemským orgánům v Praze a prostřednictvím nich centrální vládě monarchie. Politické okresy vykonávaly správní agendu v oblasti **veřejného pořádku, hospodářské správy, evidence obyvatelstva, školství, komunikací i sociálních záležitostí**. Tento systém představoval zásadní modernizační krok směrem k jednotné a centralizované státní správě.

- Správní reforma zároveň definitivně **odstranila zbytky patrimoniální správy**, tedy vrchnostenské jurisdikce šlechty nad poddaným obyvatelstvem, která byla formálně zrušena již v roce 1848. Výkon veřejné správy tak přešel plně do rukou státních úředníků, což znamenalo zásadní proměnu vztahu mezi státem a obyvatelstvem. Nově vzniklý správní systém byl založen na principu rovnosti občanů před zákonem a jednotného výkonu státní moci na celém území monarchie.
- Specifickým rysem správního vývoje západních Čech v tomto období byla **postupná integrace dříve autonomnějších oblastí, zejména Chebska**, do jednotné struktury státní správy. Chebské území si sice dlouhodobě uchovávalo určité historické zvláštnosti vyplývající z jeho dřívějšího postavení v rámci Svaté říše římské, avšak reforma po roce 1850 znamenala jeho definitivní začlenění do moderní správní soustavy českých zemí.
- Správní uspořádání z let 1850 až 1855 však nepředstavovalo konečnou podobu moderního systému veřejné správy. Již v roce 1855 došlo k další reorganizaci státní správy v souvislosti s nástupem neoabsolutismu za vlády Františka Josefa I., která vedla k dočasnému opětovnému propojení státní správy a soudnictví a k úpravě kompetencí jednotlivých správních orgánů. Přesto lze období let 1850 až 1855 považovat za klíčovou etapu přechodu od tradiční stavovské správy k modernímu systému státní administrativy, jehož základní principy přetrvaly až do konce habsburské monarchie a ovlivnily vývoj veřejné správy i v následujícím období.

- I. Kraj Česko-Budějovický
- II. Kraj Ml. Boleslavský
- III. Kraj Chrudimský
- IV. Kraj Čáslavský
- V. Kraj Chebský
- VI. Kraj Jičínský
- VII. Kraj Hradecký
- VIII. Kraj Litoměřický
- IX. Kraj Plzeňský
- X. Kraj Písecký
- XI. Kraj Pražský
- XII. Kraj Žatecký
- XIII. Kraj Tábořský

V. EGERER.		Fl.	Qu.	Pa.	Pa.	Pa.	Pa.
		g.	q.	st.	st.	st.	st.
1. Eger	2.3.4.7.8.9a.9b.10.	6	1	1	1	1	flbog.
2. Asch	8.9b.10.	6	1	1	2		"
3. Buchau	8.9b.10.	6	2	3	10		"
4. Elbogen	8.9a.9b.	6	2	4	18		"
5. Falkenau	8.9b.10.	6	2	4	17		"
Steinhof 10.							"
6. Graslitz	8.9b.	6	2	4	16		"
7. Joachimsthal	8.9b.	6	2	4	14		"
8. Karlsbad	8.9b.10.	6	2	3	9		"
9. Königswart	8.9b.10.	6	2	3	11		"
Lubenz 10.							"
11. Neudek	8.9b.	6	2	3	13		"
12. Petschau	8.9b.	6	2	3	13		"
Theusing 10.							"
13. Pflaumberg	8.9b.	6	1	2	7		"
14. Plan	8.9b.10.	6	1	2	5		Pflanz.
15. Platten	8.9b.	6	2	4	15		"
16. Tachau	8.9a.9b.	6	1	2	6		flbog.
17. Tepl	8.9b.	6	2	3	12		Pflanz.
Nurienbad							"
18. Wiseritz	8.9b.	6	1	2	8		"
19. Wildstein	8.9b.	6	1	1	3		flbog.

VI. JICINER.

	Fl.	Qu.	Pa.	Pa.	Pa.	Pa.
	g.	q.	st.	st.	st.	st.
1. Jicin	2.3.4.7.8.9a.9b.10.	4	1	1	1	flbog.
2. Arnau	8.9b.	4	2	3	12	"
Niederöls 10.						"
3. Blumee	8.9b.10.	4	3	5	23	"
4. Kohenelle	8.9a.9b.	4	1	2	6	"
5. Horie	8.9b.10.	4	1	1	4	"
6. Königstadt	8.9b.	4	3	5	22	"
Cnowes 10.						"
7. Liban	8.9b.	4	1	1	3	"
Kepidno 10.						"
8. Lomnitz	8.9b.	4	2	3	16	König.
9. Marschendorf	8.9b.	4	2	3	16	König.
10. Neutitschowitz	8.9a.9b.	4	3	5	21	König.
11. Neypaka	8.9b.10.	4	1	1	5	"
12. Neudrochitz	8.9b.	4	1	2	9	"
13. Schatzlar	8.9b.	4	1	2	8	König.
14. Lemil	8.9b.	4	1	2	8	König.
15. Starkenbach	8.9b.	4	1	2	7	flbog.
16. Trautenau	8.9a.9b.	4	2	3	10	König.
10. 10.						"

VII. KÖNIGGRÄTZER.

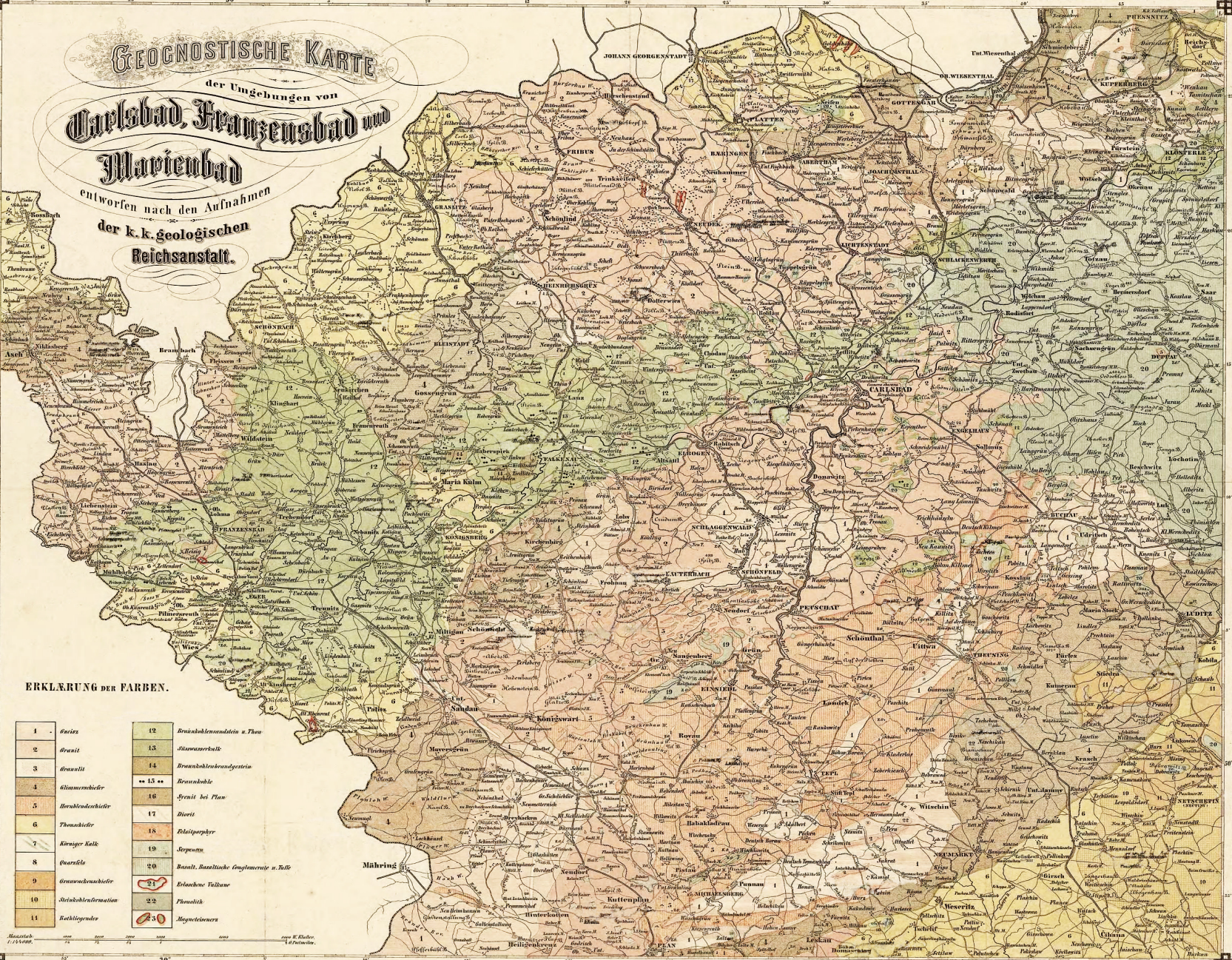
	Fl.	Qu.	Pa.	Pa.	Pa.	Pa.
	g.	q.	st.	st.	st.	st.
1. Königgrätz	2.3.4.7.8.	4	3	5	19	König.

Zemské zřízení 1855-1868

- Období let 1855 až 1868 představuje ve vývoji veřejné správy českých zemí specifickou etapu tzv. **neoabsolutistického správního systému habsburské monarchie**, která navázala na reformy po revolučním roce 1848 a současně znamenala částečný odklon od jejich původních principů. Správní reorganizace provedená v roce 1855 byla součástí centralizační politiky státu za vlády Františka Josefa I. a vedla k úpravě vztahů mezi státní správou, soudnictvím a zemskou správní strukturou. Území dnešního Karlovarského kraje bylo v tomto období součástí země České v rámci Rakouského císařství a podléhalo zemským orgánům se sídlem v Praze.
- Správní reforma z roku 1855 znamenala **dočasné opětovné propojení státní správy a soudnictví**, které byly krátce předtím odděleny reformami po roce 1848. V rámci tzv. Bachova absolutismu byla vytvořena centralizovaná správní struktura založená na silném postavení státních úřadů a omezení samosprávných prvků. Zemská správa byla organizována prostřednictvím **místodržitelství** jako nejvyššího orgánu státní správy v Čechách, které koordinovalo činnost nižších správních orgánů na úrovni krajů a okresů.
- Na území dnešního Karlovarského kraje existovaly v této době **politické okresy Karlovy Vary, Cheb a Falknov nad Ohří**, které představovaly základní jednotky výkonu státní správy. V čele těchto okresů stáli **okresní hejtmani** jako představitelé státní moci odpovědní zemskému místodržitelství. Politické okresy zajišťovaly výkon správních agend v oblasti **veřejného pořádku, evidence obyvatelstva, správy komunikací, školství, hospodářské správy i sociálních záležitostí**. V důsledku reorganizace z roku 1855 však byly správní a soudní pravomoci částečně opět propojeny, což znamenalo posílení centralizovaného řízení státní správy.
- Krajská úroveň správy v tomto období existovala ve formě tzv. **krajských úřadů** jako mezičlánek mezi zemskou správou a okresními orgány. Tyto kraje však již nepředstavovaly historické krajské jednotky stavovského období, ale **administrativní obvody státní správy bez samosprávného charakteru**. Jejich hlavní funkcí byla koordinace výkonu státní správy v širších územních celcích a zajištění efektivního řízení regionů z centra monarchie.

- Specifickým rysem správního vývoje západních Čech v tomto období bylo **dokončení integrace Chebska do jednotného systému státní správy českých zemí**. Přestože si Chebsko v předchozích staletích uchovávalo určité zvláštní právní postavení, správní reorganizace druhé poloviny 19. století vedla k jeho plnému začlenění do standardní struktury zemské správy. Tím se správní organizace regionu sjednotila s ostatními částmi země České.
- Období let 1855 až 1868 bylo charakteristické **silnou centralizací veřejné správy a omezením samosprávných prvků**. Tento systém však nepředstavoval dlouhodobě stabilní řešení. Po porážce Rakouska v prusko-rakouské válce roku 1866 a následných politických změnách v monarchii došlo k postupnému návratu k ústavnímu způsobu vlády a k obnovení samosprávných principů veřejné správy. Tyto změny vyvrcholily reformami z roku 1867 a následně reorganizací politické správy v roce 1868, které vytvořily nový moderní systém zemské a okresní správy přetrvávající až do vzniku Československa v roce 1918.
- Období let 1855 až 1868 tak představuje přechodnou fázi mezi raně moderní správní reorganizací po roce 1848 a stabilizovaným ústavním správním systémem druhé poloviny 19. století. Na území dnešního Karlovarského kraje šlo o etapu upevnění moderní státní administrativy, která definitivně nahradila starší stavovské správní struktury a vytvořila základ pro další vývoj veřejné správy v následujících desetiletích.

GEOGNOSTISCHE KARTE
 der Umgebungen von
Marlsbad, Franzensbad und
Marienbad
 entworfen nach den Aufnahmen
 der k. k. geologischen
 Reichsanstalt.

ERKLÄRUNG DER FARBEN.

1	Granit	12	Bräunlich-sandstein u. Thon
2	Granit	13	Silberzweckkalk
3	Granit	14	Bräunlich-sandstein
4	Granit	15	Bräunlich-sandstein
5	Granit	16	Granit bei Plan
6	Granit	17	Diorit
7	Granit	18	Basalt
8	Granit	19	Basalt
9	Granit	20	Basalt
10	Granit	21	Basalt
11	Granit	22	Basalt
		23	Basalt

Masstab 1:100,000
 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
 48° 15' 30" N
 15° 30' 0" E

Zemské zřízení 1868-1918

- Období let 1868 až 1918 představuje ve vývoji veřejné správy českých zemí významnou etapu stabilizovaného zemského správního systému v rámci rakouské části Rakousko-Uherska. V této době byla správa území dnešního Karlovarského kraje organizována v rámci **historické země Čechy** jako základního vyššího územního celku státní správy. Zemské zřízení navazovalo na starší správní tradici habsburské monarchie, avšak bylo zásadně modernizováno reformami po roce 1848 a zejména reorganizací politické správy v roce 1868, která definitivně **oddělila státní správu od samosprávy** a vytvořila moderní systém veřejné správy odpovídající konstitučnímu státu.
- Země České představovala nejvyšší úroveň územní správy mezi **centrální vládou ve Vídni** a **okresními úřady**. Zemská správa byla vykonávána prostřednictvím **místodržitelství v Praze**, které zastupovalo státní moc v zemi a koordinovalo činnost nižších správních orgánů. Vedle něj existoval také **zemský sněm** jako orgán zemské samosprávy, jenž rozhodoval zejména o otázkách **regionální infrastruktury, školství, zdravotnictví a hospodářského rozvoje**. Zemské zřízení tak představovalo kombinaci státní správy a omezené územní samosprávy, která byla typická pro správní systém předlitavské části monarchie po rakousko-uherském vyrovnání roku 1867.
- Na nižší úrovni byla státní správa organizována prostřednictvím **politických okresů**, které tvořily základní článek výkonu státní správy v území. Na území dnešního Karlovarského kraje existovaly zejména politické okresy **Karlovy Vary, Cheb a Falknov nad Ohří**, které zajišťovaly výkon správních funkcí v oblasti **bezpečnosti, veřejného pořádku, školství, sociální péče, hospodářství i správy komunikací**. **Okresní hejtmanství** jako orgány státní správy představovala klíčové spojení mezi zemskou správou a místní úrovní řízení.
- Vedle politických okresů existovala paralelní soustava **soudních okresů**, které sloužily jako základní jednotky organizace soudnictví. Hranice soudních okresů se ne vždy shodovaly s hranicemi okresů politických, což bylo charakteristickým rysem správního systému habsburské monarchie. Tento dualismus správní a soudní organizace byl typický pro moderní státní správu druhé poloviny 19. století a přetrval až do vzniku samostatného Československa.

- Specifickým rysem správy na území dnešního Karlovarského kraje byla jeho poloha v západním pohraničí českých zemí a výrazná převaha německého obyvatelstva. Karlovarsko, Chebsko i Falknovsko patřily mezi hospodářsky významné oblasti monarchie, zejména díky **lázeňství, těžbě hnědého uhlí a rozvoji průmyslu**. Lázeňská města Karlovy Vary a Mariánské Lázně měla mimořádný význam nejen regionální, ale i celoevropský, protože patřila mezi nejvýznamnější lázeňská centra monarchie. Správní orgány proto věnovaly značnou pozornost rozvoji dopravní infrastruktury, zdravotnických zařízení i veřejných služeb v těchto lokalitách.
- Významnou součástí zemského zřízení byla také existence **obecní samosprávy**, která byla upravena obecním zákonem z roku 1862. Obce představovaly základní článek místní správy a vykonávaly řadu samosprávných funkcí v oblasti **místní infrastruktury, školství, sociální péče i správy obecního majetku**. Na území dnešního Karlovarského kraje existovala hustá síť měst a obcí s různým právním postavením, přičemž významná lázeňská města měla často zvláštní správní status odpovídající jejich hospodářskému významu.
- Zemské zřízení v letech 1868 až 1918 představovalo relativně stabilní a funkční systém veřejné správy, který umožňoval efektivní řízení rozsáhlého území českých zemí v rámci mnohonárodnostní monarchie. Tento systém byl založen na kombinaci centralizované státní správy a omezené územní samosprávy, přičemž politické okresy tvořily základní jednotky výkonu státní moci v regionech. Území dnešního Karlovarského kraje bylo v tomto období pevně integrováno do správní struktury **země České** a jeho správní organizace odpovídala obecnému modelu veřejné správy předlitavské části monarchie.
- Zemské zřízení zaniklo až v důsledku rozpadu Rakousko-Uherska na konci první světové války a vzniku Československa v roce 1918. Přesto však správní struktura vytvořená v druhé polovině 19. století významně ovlivnila organizaci veřejné správy i v následujícím meziválečném období a představovala důležitý základ moderní správní tradice českých zemí.

Zemské zřízení 1918-1938

- Období let 1918 až 1938 představuje etapu obnovené československé státnosti a současně **pokračování historického zemského správního systému**, jehož základ tvořilo členění státu na země. Po vzniku Československa dne 28. října 1918 byla veřejná správa na území českých zemí převzata z velké části z rakousko-uherského správního systému a postupně přizpůsobována potřebám nového demokratického státu. Území dnešního Karlovarského kraje bylo v tomto období součástí země České, která tvořila základní vyšší správní jednotku v rámci Československé republiky.
- Zemské zřízení navazovalo na předchozí správní strukturu habsburské monarchie, avšak bylo postupně modernizováno a demokratizováno. Nejvyšším orgánem zemské správy v Čechách byl **zemský úřad** se sídlem v Praze, který koordinoval výkon státní správy na úrovni celé země. Země České představovaly nejen správní jednotku, ale také významný historický a právní celek s dlouhodobou tradicí sahající do období předmoderního státu. Zemská správa zajišťovala zejména koordinaci státní správy mezi ministerstvy a **okresními úřady** a představovala důležitý článek mezi centrální vládou a regiony.
- Na nižší úrovni byla veřejná správa organizována prostřednictvím **politických okresů**, které představovaly základní jednotky výkonu státní správy v území. Na území dnešního Karlovarského kraje existovaly zejména politické okresy **Karlovy Vary, Cheb a Falknov nad Ohří** (dnešní Sokolov), které plnily správní funkce v oblasti **bezpečnosti, hospodářství, školství, sociální péče i veřejného pořádku**. Vedle politických okresů existovaly rovněž **soudní okresy** jako jednotky organizace soudnictví, jejichž hranice se ne vždy shodovaly s hranicemi okresů politických. Tento paralelní systém byl typickým znakem veřejné správy meziválečného Československa.

- Specifickým rysem správy na území dnešního Karlovarského kraje byla národnostní struktura obyvatelstva. Většinu obyvatelstva zde tvořilo **německé obyvatelstvo**, což se promítalo do fungování místní správy i do politických poměrů regionu. Po roce 1918 docházelo v některých částech pohraničí k napětí mezi československou státní správou a částí německého obyvatelstva, které se v počátečním období snažilo prosadit připojení těchto oblastí k Rakousku. Československá vláda však postupně stabilizovala správní poměry a zajistila výkon státní správy na celém území republiky.
- Zemské zřízení v meziválečném období bylo charakteristické snahou o modernizaci veřejné správy a její přizpůsobení demokratickému systému. Významným krokem v tomto směru bylo přijetí **zákona o organizaci politické správy** v roce 1927, který reorganizoval výkon státní správy a posílil koordinaci mezi jednotlivými úrovněmi správy. Tento zákon upravil postavení zemských orgánů a okresních úřadů a přispěl k větší efektivitě správy v rámci celé republiky.
- Veřejná správa v Karlovarském regionu byla v tomto období zaměřena zejména na podporu hospodářského rozvoje, organizaci lázeňství a správu průmyslových oblastí, zejména na Sokolovsku. Lázeňská města jako Karlovy Vary a Mariánské Lázně patřila mezi nejvýznamnější evropská lázeňská centra a jejich správa měla nejen regionální, ale i celostátní význam. Státní orgány proto věnovaly zvláštní pozornost rozvoji infrastruktury a služeb v těchto lokalitách. Současně pokračoval rozvoj těžby hnědého uhlí v sokolovské oblasti, která měla význam pro energetické zásobování republiky.
- Zemské zřízení existovalo v českých zemích až do konce třicátých let 20. století. Jeho fungování bylo zásadně narušeno událostmi roku 1938, zejména v důsledku **Mnichovské dohody**, která vedla k odstoupení pohraničních území Československa Německé říši. Většina území dnešního Karlovarského kraje byla následně připojena k Německu a začleněna do říšské správní struktury. Tím došlo k přerušení kontinuity československé veřejné správy v regionu a zemské zřízení zde fakticky zaniklo již na podzim roku 1938. Období let 1918 až 1938 tak představuje poslední etapu fungování tradičního zemského správního systému v západních Čechách před jeho násilným přerušením v důsledku mezinárodněpolitických událostí druhé poloviny třicátých let.

Okresy 1930 na území Karlovarského kraje

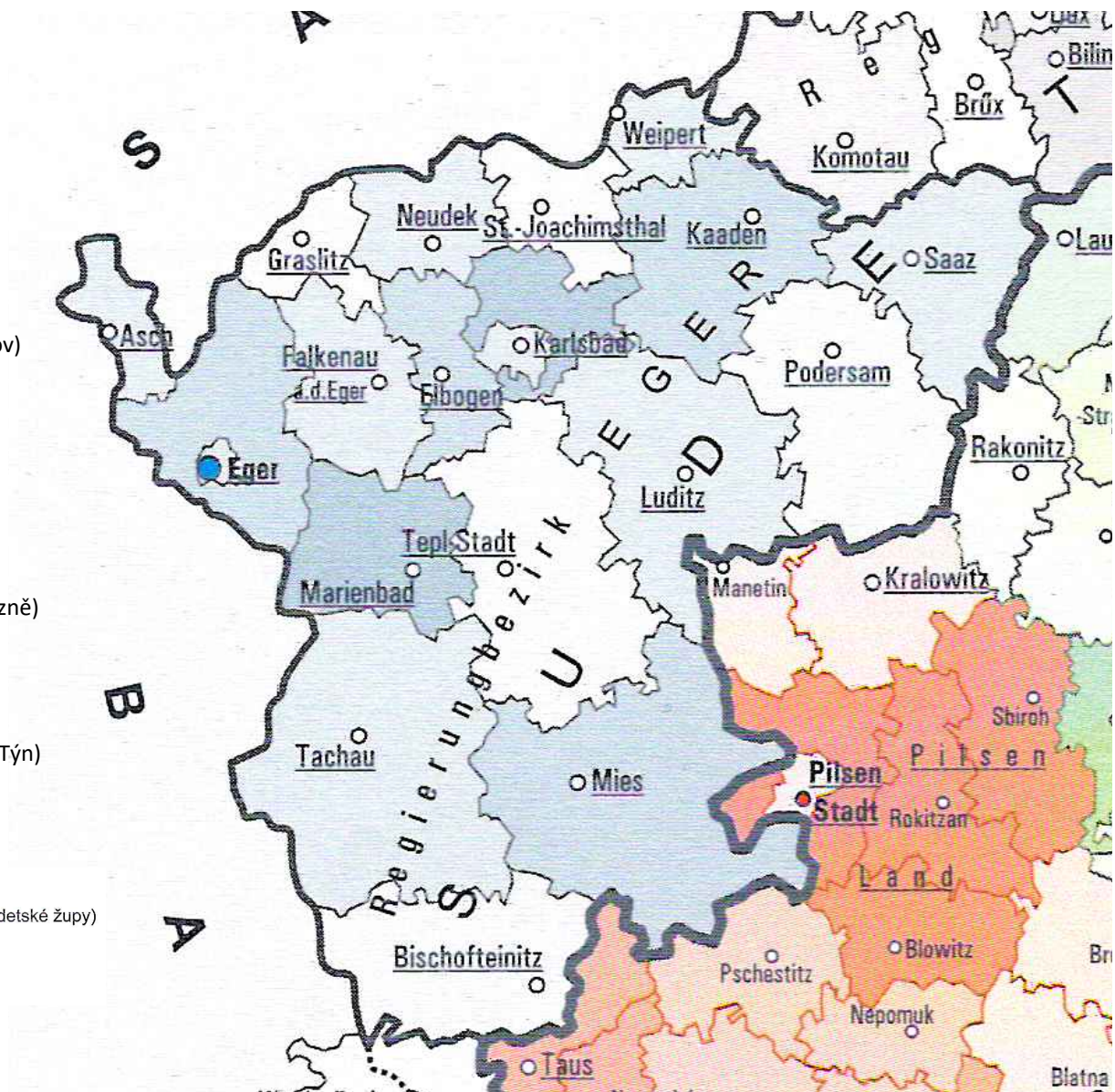
Nacistické Německo 1938-1945

- Období druhé světové války představuje ve vývoji veřejné správy na území českých zemí zásadní diskontinuitu. Po Mnichovské dohoda v září 1938 došlo k odstoupení pohraničních území Československa Německé říši a **většina území dnešního Karlovarského kraje byla začleněna přímo do německé státní správy ještě před vznikem Protektorátu Čechy a Morava** v březnu 1939. Z tohoto důvodu měla správa Karlovarska v letech druhé světové války odlišný charakter než správa vnitrozemských oblastí českých zemí.
- Po připojení pohraničních oblastí k Německé říši bylo území Karlovarska začleněno do správní struktury tzv. **Říšské župy Sudety** (*Reichsgau Sudetenland*). Správa zde byla organizována podle německého správního systému. V čele župy stál **říšský místodržící** (*Reichsstatthalter*) v Liberci, který vykonával i funkci župního vedoucího (*Gauleiter*) nacistické strany. Tím došlo k úplnému začlenění oblasti do centralizovaného nacistického správního systému.
- Druhou instancí politické správy byli **vládní prezidenti** (*Regierungspräsident*), v obvodu vládního presidenta v Chebu se nacházelo 18 landrátů. **Vládní okres Cheb** (*Regierungsbezirk Eger*) tvořily landráty od Horšovského Týna až po Vejprty, Kadaň a Žatec (existoval ještě vládní okres Ústí nad Labem a Opava).
- Na úrovni nižší správy bylo území členěno na **zemské okresy** (*Landkreise*) nebo **městské okresy** (*Stadtkreise*), které odpovídaly německé správní tradici. Městské okresy byly v Karlových Varech a Chebu. V čele městského okresu stál **vrchní starosta** (*Oberbürgermeister*). Ve venkovských okresech byly vytvořeny úřady **landrátů** (*Landratsamt*), které prakticky nahrazovaly prvorepublikové okresní úřady.
- Zásadním rysem správy v této době bylo **propojení státní správy se strukturou nacistické strany**. Orgány veřejné správy byly podřízeny politickému vedení Národně socialistické německé dělnické strany a jejich činnost byla zaměřena především na realizaci válečné politiky a germanizačních opatření. Správa území byla výrazně centralizována a podřízena potřebám válečného hospodářství i represivního aparátu okupační moci.

- Na rozdíl od vnitrozemí českých zemí nebyla většina území dnešního Karlovarského kraje součástí Protektorátu Čechy a Morava. Protektorátní správa se vztahovala především na území historických Čech a Moravy, které zůstalo po roce 1939 formálně zachováno jako autonomní celek pod německou kontrolou. **Karlovarsko však bylo spravováno přímo jako součást Německé říše**, což znamenalo odlišnou správní strukturu i právní režim.
- Státní správa v oblasti dnešního Karlovarského kraje byla v tomto období zaměřena zejména na **podporu válečné výroby, organizaci pracovních sil a správu strategicky významných hospodářských odvětví**. Významnou roli hrála těžba hnědého uhlí na Sokolovsku a lázeňství v Karlových Varech a Mariánských Lázních, které bylo využíváno především pro potřeby německého obyvatelstva a armády. Správní orgány současně zajišťovaly realizaci **represivních opatření vůči českému obyvatelstvu** a podílely se na germanizační politice nacistického režimu.
- Z hlediska organizace veřejné správy představovalo období let 1938 až 1945 výrazné přerušení kontinuity československé správní tradice. Správní struktura byla plně integrována do systému německé říšské správy a podřízena totalitnímu politickému režimu. Teprve po skončení druhé světové války v roce 1945 došlo k obnovení československé státní správy a k postupné reorganizaci správního systému na území dnešního Karlovarského kraje v rámci poválečné obnovy státní moci.

Asch (Aš)
 Graslitz (Kraslice)
 Neudek (Nejdek)
 St. Joachimsthal (Jáchymov)
 Kaaden (Kadaň)
 Weipert (Vejprty)
 Saaz (Žatec)
 Falkenau (Sokolov)
 Elbogen (Loket)
 Karlsbad (Karlovy Vary)
 Podersam (Podbořany)
 Eger (Cheb)
 Marienbad (Mariánské Lázně)
 Tepl Stadt (Teplá)
 Luditz (Žlutice)
 Tachau (Tachov)
 Mies (Stříbro)
 Bischofteinitz (Horšovský Týn)

- protektorátní hranice
- hranice německých oberlandrátů
- bývalá čsl. hranice (kde není totožná s hranicí sudetské župy)
- Budweis sídlo oberlandrátu v protektorátě
- Strakonitz sídlo okresního úřadu
- Mähhausen sídlo okresního soudu
- Troppau sídlo vlád. prezidentů v Sudetech

Zemské zřízení 1945-1949

- Období let 1945 až 1949 představuje v dějinách veřejné správy českých zemí přechodnou etapu mezi obnovením československé státnosti po druhé světové válce a zavedením nového socialistického krajského zřízení. V této době bylo na území českých zemí **obnoveno tradiční zemské uspořádání**, jehož základem byla historická země České království (Čechy). Území dnešního Karlovarského kraje bylo tehdy součástí země České a podléhalo správě **Zemského národního výboru v Praze** jako vrcholného orgánu zemské správy.
- Po skončení druhé světové války v květnu 1945 bylo jedním z hlavních úkolů státní správy obnovení výkonu veřejné moci v pohraničních oblastech, které byly v letech 1938 až 1945 součástí Německé říše. Karlovarsko, Chebsko i Sokolovsko patřily mezi území, kde bylo nutné znovu vybudovat správní struktury prakticky od základů. Správa zde byla obnovována postupně prostřednictvím **národních výborů** jako orgánů státní správy i místní samosprávy, které představovaly základní článek poválečné veřejné správy v Československu.
- Zemské zřízení navazovalo na správní strukturu tzv. třetí republiky a vycházelo z principu jednotné soustavy národních výborů. Tyto orgány existovaly **na místní, okresní i zemské úrovni** a jejich úkolem bylo nejen zajištění výkonu státní správy, ale také organizace hospodářské obnovy a stabilizace poměrů v pohraničních regionech. Zemský národní výbor v Praze koordinoval činnost okresních národních výborů, které představovaly základní správní článek státní moci v regionech.
- Specifickým rysem správy na území dnešního Karlovarského kraje v tomto období byla realizace rozsáhlých opatření souvisejících s poválečným uspořádáním pohraničí. Klíčovou roli zde sehrála rozhodnutí přijatá na základě **Postupimské dohody** a následných opatření československé vlády, která vedla k **odsunu německého obyvatelstva** a k reorganizaci vlastnických poměrů v regionu. Významnou součástí tohoto procesu byly také tzv. **Benešovy dekrety**, které upravovaly **konfiskaci majetku a správu opuštěných území**. Národní výbory sehrávaly zásadní roli při realizaci těchto opatření a při organizaci **osidlování pohraničních oblastí** novým obyvatelstvem.

- Na okresní úrovni byla státní správa vykonávána prostřednictvím **okresních národních výborů v Karlových Varech, Chebu a Sokolově**, které zajišťovaly správní, hospodářské i bezpečnostní úkoly v regionu. Tyto orgány odpovídaly za obnovu infrastruktury, organizaci zásobování obyvatelstva, stabilizaci pracovních sil i správu konfiskovaného majetku. Vzhledem ke specifickým podmínkám pohraniční oblasti měla jejich činnost mimořádný význam pro stabilizaci regionu po válečných událostech.
- Zemské zřízení v letech 1945 až 1949 však nepředstavovalo návrat k plně samosprávnému modelu předválečné správy. Národní výbory fungovaly jako orgány jednotné státní moci a jejich činnost byla postupně stále více centralizována. Politický vývoj po roce 1945 směřoval k posilování vlivu státu na řízení veřejné správy, což se výrazně projevilo zejména po **Únoru 1948** v Československu. Po tomto mezníku došlo k zásadní proměně charakteru veřejné správy a k přípravě nové územněsprávní reformy.
- Zemské zřízení bylo definitivně zrušeno reformou veřejné správy provedenou zákonem o krajském zřízení z roku 1948, který vstoupil v účinnost v roce 1949. Tato reforma nahradila historické země novou soustavou krajů a znamenala začlenění území dnešního Karlovarského kraje do nově vytvořeného **Karlovarského kraje** jako samostatné správní jednotky socialistického Československa. Období let 1945 až 1949 tak představuje přechodnou etapu mezi obnovou tradiční zemské správy po druhé světové válce a vytvořením nového centralizovaného systému krajského řízení státu.

- státní hranice
- zemská hranice
- hranice politických okresů
- hranice soudních okresů
- **Kralovice** sídlo okresního úřadu
- *Zbírka* sídlo okresního soudu

Krajské zřízení 1949-1960

- Krajské zřízení v letech 1949 až 1960 představuje významnou etapu vývoje územní správy v českých zemích, protože v tomto období došlo k zásadní **reorganizaci veřejné správy podle sovětského správního modelu**. Reforma provedená zákonem č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení, znamenala opuštění historického zemského členění a vytvoření nové soustavy krajů, které se staly základními články výkonu státní moci v podmínkách centralizovaného socialistického státu. V rámci této reformy **vznikl také Karlovarský kraj** jako samostatná správní jednotka, existující v letech 1949 až 1960.
- Reforma krajského zřízení byla součástí širší přeměny veřejné správy po únoru 1948, kdy došlo k zásadní politické změně a nastolení systému lidově demokratického státu pod vedením komunistické strany. Nově vytvořené kraje nahradily tradiční zemské uspořádání, které do té doby tvořily historické země Čechy, Morava a Slezsko. Smyslem reformy bylo vytvořit územní strukturu odpovídající potřebám centralizovaného řízení hospodářství, plánování výroby a politické kontroly společnosti.
- Karlovarský kraj byl jedním z nově vytvořených krajů na území Čech a jeho správním centrem se staly **Karlovy Vary**. Územně zahrnoval především oblasti západních Čech odpovídající přibližně dnešním okresům Karlovy Vary, Sokolov a Cheb, přičemž jeho rozsah se v některých detailech lišil od současného Karlovarského kraje. V rámci krajského členění byly současně vytvořeny **okresy** jako základní jednotky nižší úrovně správy, které podléhaly krajským orgánům.
- V čele krajské správy stál **krajský národní výbor**, který představoval orgán státní správy i místní samosprávy v podmínkách socialistického systému. Národní výbory fungovaly jako součást jednotné soustavy státní moci a jejich činnost byla řízena centrálními orgány státu. Krajské národní výbory zajišťovaly **plnění hospodářských plánů, koordinaci rozvoje průmyslu, zemědělství, dopravy, školství i zdravotnictví a současně plnily politicko-organizační funkce** v rámci socialistického řízení společnosti.

- Karlovarský kraj měl v tomto období významné postavení zejména z hlediska těžby hnědého uhlí na Sokolovsku a rozvoje energetiky, které patřily mezi strategická odvětví národního hospodářství. Významnou roli sehrával také lázeňský sektor v Karlových Varech a Mariánských Lázních, který byl po znárodnění reorganizován a začleněn do systému státní lázeňské péče. Krajské orgány proto věnovaly velkou pozornost rozvoji infrastruktury, bytové výstavby i sociálních služeb v těchto oblastech.
- Specifickým rysem správního vývoje Karlovarského kraje po roce 1949 byla také **poválečná proměna sídelní struktury regionu související s odsunem německého obyvatelstva a následným dosidlováním** pohraničních oblastí. Krajské orgány sehrávaly významnou roli při organizaci osidlovací politiky, stabilizaci obyvatelstva a obnově hospodářského života regionu. Správa území byla proto úzce spojena s realizací státní politiky obnovy pohraničí.
- Krajské zřízení z roku 1949 však nepřetrvalo dlouhodobě. V roce 1960 došlo k další rozsáhlé reformě územního členění státu, která vedla ke **zrušení Karlovarského kraje** a začlenění jeho území do nově vytvořeného Západočeského kraje se sídlem v Plzni. Tato reorganizace znamenala vytvoření větších správních celků odpovídajících tehdejší koncepci centralizovaného řízení národního hospodářství a představovala začátek nové etapy vývoje krajského zřízení v českých zemích.
- Období let 1949 až 1960 tak představuje relativně krátkou, avšak významnou etapu existence Karlovarského kraje jako samostatné správní jednotky. V tomto období se kraj stal důležitým článkem systému socialistické veřejné správy a plnil klíčovou roli při řízení hospodářského rozvoje, organizaci veřejných služeb a stabilizaci pohraniční oblasti západních Čech.

- státní hranice
- krajská hranice
- okresní hranice (státní správa)
- sídlo kraje
- sídlo okresu

Krajské zřízení 1960-1999

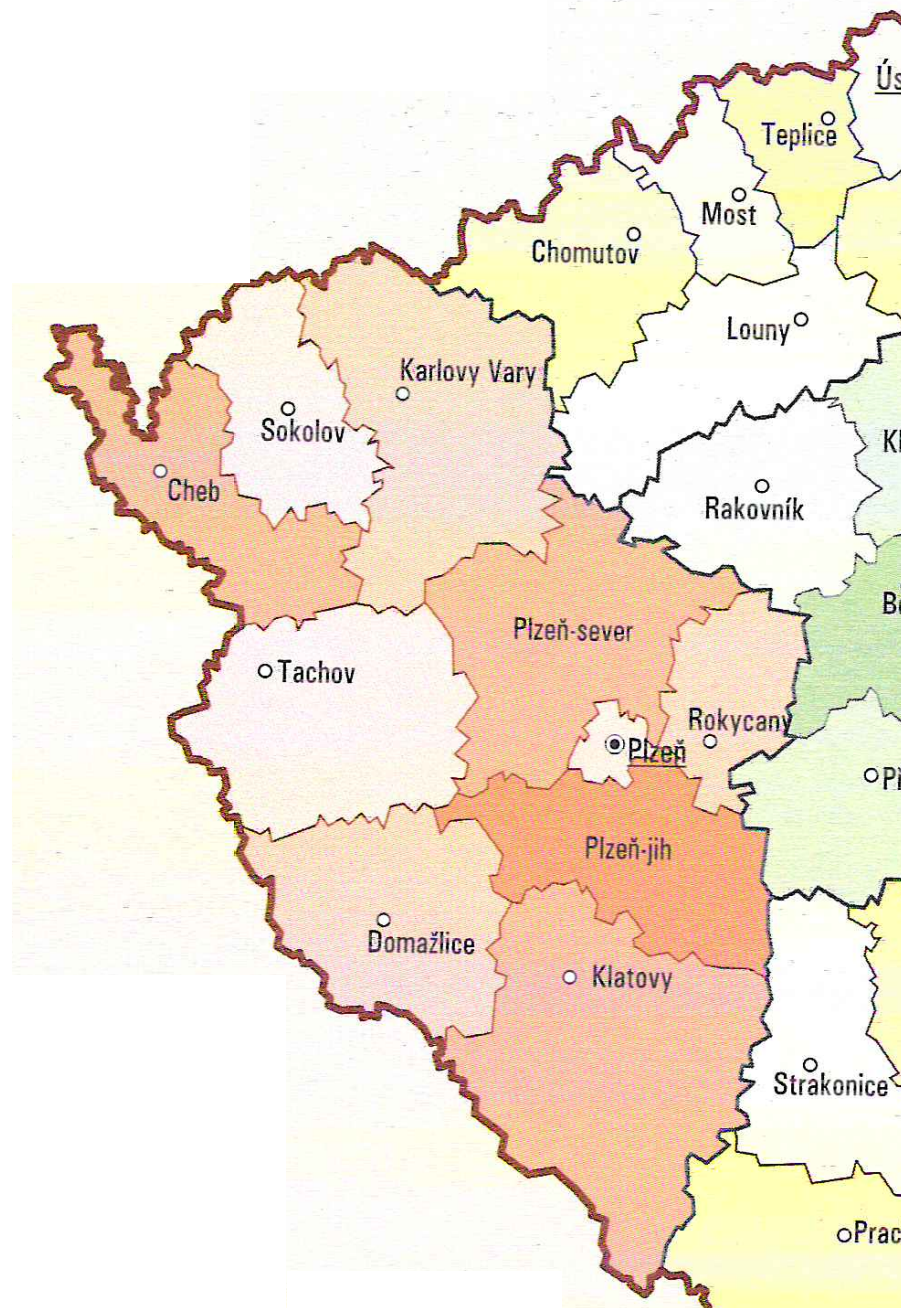
- Období let 1960 až 1999 představuje ve vývoji územní veřejné správy v českých zemích relativně stabilní etapu krajského zřízení, která byla zahájena rozsáhlou správní reformou uskutečněnou zákonem o územním členění státu z roku 1960. Tato reforma zásadním způsobem změnila strukturu územní správy Československa a vytvořila novou soustavu krajů a okresů, která s určitými modifikacemi přetrvala až do konce 20. století. Území dnešního Karlovarského kraje bylo v tomto období začleněno do Západočeského kraje se sídlem v Plzni.
- Reforma z roku 1960 znamenala opuštění historického krajského členění českých zemí a vytvoření nové soustavy větších správních celků odpovídajících tehdejším potřebám centralizovaného socialistického státu. **Kraje** byly koncipovány jako základní články řízení státní správy i hospodářského plánování a současně představovaly významnou úroveň organizace politické moci. V jejich čele stály **krajské národní výbory**, které plnily funkci orgánů státní správy i územní samosprávy v podmínkách socialistického státního systému.
- Území dnešního Karlovarského kraje tvořily v rámci Západočeského kraje především **okresy Karlovy Vary, Cheb a Sokolov**. Tyto okresy představovaly základní jednotky výkonu státní správy na nižší úrovni a byly řízeny **okresními národními výbory**. Krajské orgány koordinovaly jejich činnost a zajišťovaly realizaci státní politiky v **oblasti hospodářství, školství, zdravotnictví, dopravy i sociální péče**. Krajská úroveň byla současně významným článkem plánovací soustavy národního hospodářství, protože prostřednictvím krajských orgánů byly realizovány hospodářské plány a investiční programy.
- Specifickým rysem krajského zřízení po roce 1960 bylo **silné propojení správních a politických funkcí**. Národní výbory nebyly samosprávnými orgány v dnešním slova smyslu, ale představovaly součást jednotné soustavy státní moci, která byla řízena centrálními orgány státu a Komunistickou stranou Československa. **Krajské národní výbory proto plnily nejen správní, ale i politické a organizační úkoly**, které souvisely s řízením společnosti v podmínkách socialistického státu.

- V rámci Západočeského kraje hrála oblast Karlovarska významnou roli zejména z hlediska průmyslové výroby, energetiky a lázeňství. **Sokolovsko** patřilo mezi klíčové oblasti těžby hnědého uhlí v Československu a bylo důležitým centrem energetického průmyslu. **Karlovy Vary a Mariánské Lázně** představovaly významná lázeňská centra s celostátním i mezinárodním významem. Krajská správa proto věnovala značnou pozornost rozvoji infrastruktury i zajištění veřejných služeb v těchto oblastech.
- Po roce **1989** došlo k zásadní proměně politického systému a postupné transformaci veřejné správy. Národní výbory byly zrušeny a nahrazeny obecními a **okresními úřady**, které převzaly výkon státní správy na místní úrovni. Na krajské úrovni však nedošlo bezprostředně k obnovení samosprávy. Kraje jako územní jednotky sice formálně existovaly i nadále, ale jejich správní funkce byly výrazně omezeny a postupně přecházely na nově vytvořené orgány státní správy.
- V první polovině 90. let tak vznikla situace, kdy krajská úroveň veřejné správy v České republice existovala spíše formálně než fakticky. Skutečný výkon státní správy byl soustředěn především na úrovni ministerstev a okresních úřadů. Západočeský kraj proto v tomto období nepředstavoval samosprávnou jednotku v moderním smyslu, ale spíše statistický a organizační celek bez výraznější samostatné správní působnosti.
- Tato situace přetrvávala až do konce 90. let 20. století, kdy byla přijata rozhodnutí o obnovení vyšších územních samosprávných celků. Ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků z roku 1997 vytvořil předpoklady pro vznik nové krajské samosprávy, která byla uvedena do praxe v roce 2000. Tím byla završena etapa krajského zřízení založeného reformou z roku 1960 a současně vznikla nová struktura regionální veřejné správy, v jejímž rámci bylo **území dnešního Karlovarského kraje opět vyčleněno jako samostatný správní celek.**

Kraj Západočeský

se sídlem v Plzni
dělí se na okresy

1. Domažlice
2. Cheb
3. Karlovy Vary
4. Klatovy
5. Plzeň-město
6. Plzeň-jih
7. Plzeň-sever
8. Rokycany
9. Sokolov
10. Tachov

Krajské zřízení od r. 2000

- Reforma veřejné správy uskutečněná na přelomu tisíciletí představuje zásadní mezník ve vývoji územní správy České republiky. Na jejím základě došlo k obnovení **vyšších územních samosprávných celků** – krajů – které vytvořily regionální úroveň veřejné správy mezi státem a obcemi. Karlovarský kraj vznikl jako jeden ze čtrnácti krajů České republiky a zahrnuje území okresů Karlovy Vary, Cheb a Sokolov. Správním centrem kraje se staly Karlovy Vary.
- Zákonem pro vznik krajů byl ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků. Kraje zahájily svou činnost v roce 2000 po uskutečnění prvních voleb do krajských zastupitelstev. Vznik krajů znamenal obnovení regionální samosprávy a současně posílení decentralizace veřejné správy, která byla po roce 1989 jedním z hlavních cílů transformace státní správy v České republice.
- Další zásadní etapa reformy proběhla v roce 2003, kdy došlo ke **zrušení okresních úřadů**. Jejich kompetence byly rozděleny mezi krajské úřady a obce s rozšířenou působností, které převzaly významnou část výkonu státní správy v přenesené působnosti. Na území Karlovarského kraje tuto roli plní **obce s rozšířenou působností Karlovy Vary, Cheb, Sokolov, Ostrov, Kraslice, Aš a Mariánské Lázně**. Tyto obce představují základní správní centra výkonu státní správy v regionu a jejich správní obvody do značné míry navazují na historické územní vazby bývalých okresů a přirozených mikroregionálních center.
- Kraj jako vyšší územní samosprávný celek vykonává dvě základní funkce, a to **samostatnou působnost a přenesenou působnost**. V samostatné působnosti rozhoduje zejména o **otázkách regionálního rozvoje, správy krajského majetku a organizace veřejných služeb** regionálního významu. V přenesené působnosti vykonává **státní správu** prostřednictvím krajského úřadu v rozsahu stanoveném zákonem. Tento model dvoukolejnosti představuje základní princip fungování krajského zřízení v České republice.

- Významnou oblastí činnosti Karlovarského kraje po roce 2000 se stala **koordinace regionálního rozvoje**. Kraj připravuje strategické rozvojové dokumenty zaměřené na podporu hospodářského růstu, rozvoj dopravní infrastruktury, zlepšení kvality života obyvatel a stabilizaci sociální situace regionu. Vzhledem ke strukturálním problémům regionu sehrává významnou roli také zapojení kraje do čerpání prostředků ze strukturálních fondů Evropské unie, které umožnily realizaci řady investičních projektů v oblasti dopravy, školství, zdravotnictví i podpory podnikání.
- V **oblasti dopravy** převzal Karlovarský kraj odpovědnost za zajištění dopravní obslužnosti regionu prostřednictvím regionální autobusové a železniční dopravy. Tato činnost má zásadní význam zejména ve venkovských a periferních oblastech kraje, kde veřejná doprava představuje klíčový nástroj zajištění dostupnosti zaměstnání, vzdělávání a veřejných služeb.
- Významnou kompetencí kraje je také **zřizování a správa většiny středních škol** na jeho území a organizace části zdravotnických služeb prostřednictvím krajských nemocnic. Karlovarský kraj tak zajišťuje dostupnost regionálních veřejných služeb a podílí se na stabilizaci sociální infrastruktury regionu. Současně spolupracuje s obcemi s rozšířenou působností, které zajišťují výkon státní správy v širším územním obvodu a představují mezistupeň mezi obcemi základního typu a krajským úřadem.
- Institucionální strukturu krajského zřízení tvoří **zastupitelstvo kraje** jako nejvyšší orgán samosprávy, **rada kraje** jako výkonný orgán a **hejtman** jako představitel kraje. **Krajský úřad** zajišťuje výkon přenesené státní správy i administrativní podporu samosprávných orgánů. Tento systém umožňuje efektivní propojení samosprávných a státních funkcí na regionální úrovni.
- Reforma veřejné správy uskutečněná po roce 2000 tak vytvořila moderní model regionální správy odpovídající potřebám demokratického státu. Karlovarský kraj se stal důležitým článkem veřejné správy České republiky a významným koordinátorem regionálního rozvoje, přičemž významnou roli v organizaci výkonu státní správy na jeho území plní právě obce s rozšířenou působností Karlovy Vary, Cheb, Sokolov, Ostrov, Kraslice, Aš a Mariánské Lázně.

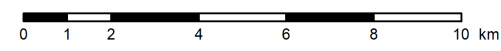
SO ORP OSTROV

k 1. 1. 2023

SO ORP MARIÁNSKÉ LÁZNĚ

k 1. 1. 2023

SO ORP KARLOVY VARY

k 1. 1. 2023

Správní obvod obce s pověřeným obecním úřadem

- Karlovy Vary
- Nejdek
- Toužim
- Žlutice
- VÚ Hradiště

- obec
- katastrální území

území náleží k obci ve směru šipky

Katastrální území označené čísly

- 1 Rosnice u Staré Role
- 2 Čankov
- 3 Sedlec u Karlových Var
- 4 Háje u Karlových Var
- 5 Kolová
- 6 Dalovice
- 7 Vysoká u Dalovic
- 8 Všeborovice
- 9 Otovice u Karlových Var
- 10 Nová Kyselka
- 11 Kyselka
- 12 Chodov u Bečova nad Teplou
- 13 Krásné Údolí
- 14 Jesínky
- 15 Vodná u Bečova nad Teplou
- 16 Valeč v Čechách
- 17 Záhohř u Verušiček
- 18 Budov
- 19 Vrbice u Valče
- 20 Kolečov u Žlutic
- 21 Semtáš u Žlutic
- 22 Domašín u Zbraslavi

SO ORP CHEB

k 1. 1. 2023

Správní obvod obce
s pověřeným obecním úřadem

▭ Cheb

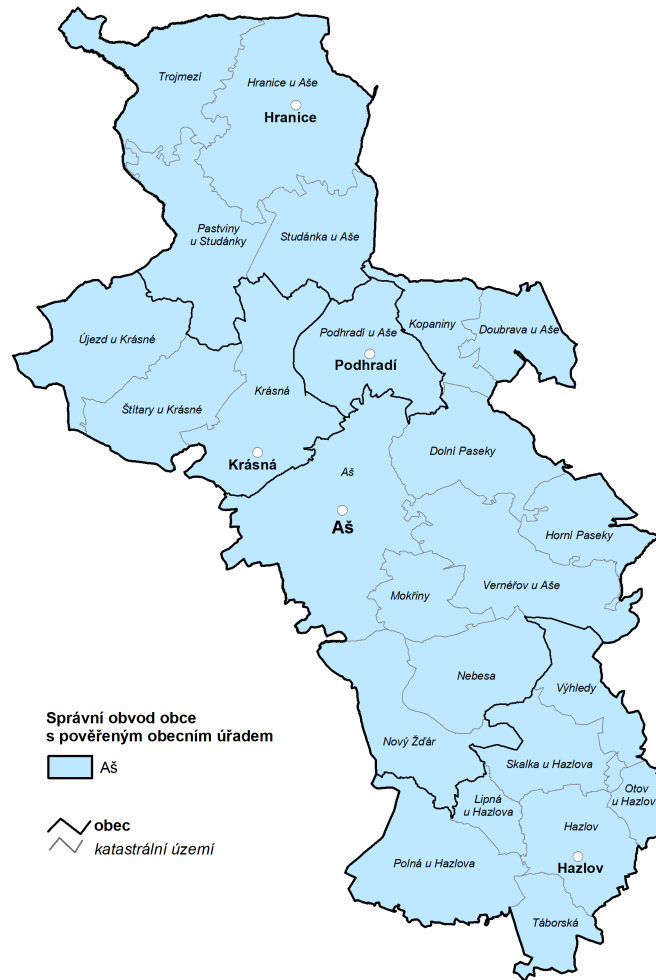
— obec

— katastrální území

0 1 2 4 6 8 10 km

SO ORP AŠ

k 1. 1. 2023

Správní obvod obce s pověřeným obecním úřadem

Aš

obec

katastrální území

